

AUKŠČIAUSIOJI
AUDITO INSTITUCIJA
NAUDINGI • VERTINAMI • ATPAŽĪSTAMI

VERTINIMO ATASKAITA

COVID-19 PASEKMIŲ PSICHIKOS SVEIKATAI MAŽINIMAS

2021 m. liepos 12 d.

Nr. VRE-2

Vertinimą atliko: Akvilė Kernagė (grupės vadovė), Ramunė Marcikonytė, Jovita Juzonienė, Monika Eljašovienė, Vilma Maslauskienė.

Vertinimo ataskaita pateikta: Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui, Sveikatos reikalų komitetui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Sveikatos apsaugos ministerijai.

TURINYS

PAGRINDINIAI FAKTAI	4
SANTRAUKA	5
ĮŽANGA	8
VERTINIMO REZULTATAI	10
1. PSICHIKOS SVEIKATOS PASLAUGŲ PRIEINAMUMAS COVID-19 PANDEMIJOS METU	10
2. COVID-19 PANDEMIJOS PASEKMIŲ PSICHIKOS SVEIKATAI MAŽINIMO PRIEMONIŲ PLANAVIMAS IR VYKDYMAS	15
2.1. COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių planavimas.....	15
2.2. COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių vykdymas	17
PRIEDAI	19
1 priedas. Vertinimo apimtis ir metodai	19
2 priedas. Ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų plano tikslai	22
3 priedas. Europos Sąjungos šalių veiksmai COVID-19 pasekmėms psichikos sveikatai mažinti.....	23
4 priedas. Informacija apie priemonių įgyvendinimą.....	32

PAGRINDINIAI FAKTAI

2 kartus

padidėjęs visuomenės streso lygis COVID-19 pandemijos metu („Baltijos tyrimų“ duomenimis).

49 proc.

gyventojų pablogėjo emocinė būklė antrosios COVID-19 bangos metu (Sveikatos apsaugos ministerijos apklausos duomenimis).

32

priemonės ilgalaikėms neigiamoms COVID-19 pandemijos pasekmėms visuomenės psichikos sveikatai mažinti.

3,3 mln. Eur

panaudota 2020 m. COVID-19 pasekmėms psichikos sveikatai mažinti.

23 proc.

pablogėjo prieinamumas pas vaikų ir paauglių psichiatrą COVID-19 pandemijos laikotarpiu.

55 proc.

gyventojų nežino, kad nemokamas psichologų teikiamas paslaugas gali gauti Psichikos sveikatos centre („Vilmorus“ apklausos duomenimis).

69 proc.

gyventojų nežino, kad nemokamas psichologinės pagalbos paslaugas gali gauti savivaldybių visuomenės sveikatos biuruose („Vilmorus“ apklausos duomenimis).

3 (iš 32)

priemonių dėl psichologų psichikos sveikatos centruose skaičiaus padidinimo, psichosocialinės reabilitacijos paslaugų ir psichologinės pagalbos prieinamumo asmens sveikatos priežiūros specialistams plėtojimo, įgyvendinimas vėlavo.

1 (iš 32)

priemonės dėl psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų buvo matuojamas įgyvendinimo rezultatas. Likusių matuojamas procesas.

SANTRAUKA

Vertinimo svarba

Pasaulyje ilgai besitęsianti COVID-19 pandemija dėl sukeltos baimės, nesaugumo, prarasto socialinio stabilumo, pajamų ir artimųjų, daro stiprų neigiamą poveikį ir lemia vis didėjančią naštą žmonių psichikos sveikatai, didina streso ir nerimo lygį visuomenėje. COVID-19 pandemijos poveikis psichikos sveikatai bus pastebimas dar ilgai po to, kai visuomenės sveikatos krizė atsitrauks¹.

Pandemijos pasekmes psichikos sveikatai Lietuvoje liudija pasikeitę rodikliai: bendras visuomenės streso lygis padidėjęs apie 2 kartus, lyginant su laikotarpiu iki pandemijos (iki jos stresą jautė 14 proc., prasidėjus pandemijai – 26–48 proc. populiacijos), ir apie 1,5 karto yra išaugę nerimo, pykčio, liūdesio jausmai². Sveikatos apsaugos ministerijos 2021 m. vasario mėn. atlikta apklausa parodė, kad pusės (49 proc.) apklaustųjų emocinė būklė antrosios COVID-19 bangos metu (nuo 2020 m. rugsėjo mėn.) pablogėjo, lyginant su vasaros laikotarpiu (13 proc. – žymiai pablogėjo, 36 proc. šiek tiek pablogėjo). Nors bendras savižudybių skaičius 2020 m. lyginant su 2019 m. reikšmingai nepakito, tačiau buvo išaugęs vidutiniškai 24 proc. pokarantininiu laikotarpiu (2020 m. birželio–rugpjūčio mėn.).

Vaikai ir paaugliai tapo ypač pažeidžiama grupe, nes įvestas karantinas ir nuotolinis ugdymas padidino socialinį atsiribojimą ir tai lėmė jų vienatvės jausmo atsiradimą dėl nepatenkintų socialinių, bendravimo poreikių. Tyrimo³ duomenimis, pirmojo karantino metu (2020 m. pavasarį), daugiau nei pusė (54 proc.) tėvų nurodė, kad jų vaikas turi elgesio ar emocijų sunkumų, antrojo (2020 m. rudenį) – 32 proc. Be to, pandemijos metu dvigubai (nuo 9 iki 18 proc.) išaugo savižudybių tema, skambinant j „Vaikų liniją“⁴.

Europos Sąjungos šalys imasi įvairių veiksmų dėl šios situacijos, o kelios iš jų, tarp jų ir Lietuva, šiam tikslui turi pasitvirtinusios veiksmų planą, skirtą ilgalaikėms neigiamoms COVID-19 pandemijos pasekmėms mažinti.

Siekdami įvertinti veiksmų, kurių imamasi ilgalaikėms neigiamoms COVID-19 pandemijos pasekmėms mažinti, planavimą ir vykdymą bei psichikos sveikatos paslaugų prieinamumą, atlikome COVID-19 pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių vertinimą. Šis vertinimas nėra auditas, todėl jo rezultatų pagrindu rekomendacijos neteikiamos. Vertinimo apimtis ir metodai išsamiau aprašyti 1 priede „Vertinimo apimtis ir metodai“.

¹ Mental health and the pandemic living, caring, acting! 2021-05-10 Conference report, European Commission. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/health/non_communicable_diseases/events/ev_20210510_en (žiūrėta 2021-06-09).

² „Baltijos tyrimų“ atlikto gyventojų nuomonės apie jų psichologinę būseną tyrimo rezultatai.

³ Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologijos instituto 2020 m. tyrimas „Vaikų psichikos sveikata pandemijos dėl COVID-19 metu: pavasaris ir ruduo.“ Prieiga per internetą: <https://lt.mediaivaikai.lt/> (žiūrėta 2021-06-09).

⁴ LEPTA 2020 m. I ketv. ir 2021 m. I ketv. emocinės pagalbos linijų analizė. Prieiga per internetą: <http://www.klausau.lt/index.php?p=31> (žiūrėta 2021-06-09).

Vertinimo tikslas ir apimtis

Vertinimo tikslas – susistemintai pateikti informaciją apie COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemones ir joms įgyvendinti skirtas bei panaudotas lėšas, įvardyti rizikas.

Pagrindinės vertinimo kryptys:

- COVID-19 pandemijos pasekmės gyventojų psichikos sveikatai;
- psichikos sveikatos paslaugų prieinamumas COVID-19 pandemijos metu;
- COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių planavimas ir vykdymas.

Vertinimo subjektas – Sveikatos apsaugos ministerija. Informaciją taip pat rinkome iš Socialinės apsaugos ir darbo ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijų, 45 savivaldybių visuomenės sveikatos biurų.

Vertinamas 2020–2021 m. laikotarpis. Siekdami įvertinti pokyčius, naudojome ir ankstesnių metų duomenis.

Pagrindiniai rezultatai

COVID-19 pandemijos metu psichikos sveikatos paslaugų laukimo eilės pas suaugusiųjų psichiatrą ir medicinos psichologą liko tokios pačios, o pas vaikų ir paauglių psichiatrą padidėjo 23 proc.; gyventojų informavimui apie paslaugų prieinamumą skiriama per mažai dėmesio

2020 m. pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas gavo apie 17 proc. daugiau asmenų, nei 2019 m. COVID-19 pandemijos metu paslaugų prieinamumas pas gydytoją suaugusiųjų psichiatrą ir medicinos psichologą reikšmingai nepakito, tačiau ilgiau nei 7 kalendorines dienas teko laukti 23 proc. medicinos psichologų (iš jų 10 proc. – nuo 8 iki 14 dienų ir 13 proc. – daugiau nei 15 dienų) ir 33 proc. gydytojų suaugusiųjų psichiatrų paslaugų (iš jų 15 proc. – nuo 8 iki 14 dienų ir 18 proc. – daugiau nei 15 dienų; 2021 m. balandžio mėn. duomenimis). Pas gydytoją vaikų ir paauglių psichiatrą paslaugų prieinamumas per pandemiją pablogėjo 23 proc., o 44 proc. atvejų šių paslaugų reikėjo laukti ilgiau nei 7 kalendorines dienas (iš jų 34 proc. – nuo 8 iki 14 dienų ir 10 proc. – daugiau nei 15 dienų; 2021 m. balandžio mėn. duomenimis). Šias problemas padėtų išspręsti Valstybės kontrolės ankstesnių auditų⁵ metu pateiktų rekomendacijų dėl paslaugų prieinamumo gerinimo, laukimo eilių valdymo ir specialistų trūkumo įgyvendinimas.

Valstybės kontrolės užsakymu atliktos apklausos⁶ rezultatai parodė, kad 65,7 proc. respondentų niekas neinformavo apie psichologinę pagalbą pandemijos laikotarpiu; 55 proc. apklaustų gyventojų nežino, kad nemokamas psichologų teikiamas paslaugas gali

⁵ „Asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir orientacija į pacientą“, 2018-11-16 Nr. VA-2018-P-10-1-10; „Savižudybių prevencija ir pagalba asmenims, susijusiems su savižudybės rizika“, 2017-02-23 Nr. VA-P-10-5-2; „Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai“, 2020-01-31 Nr. VAE-2.

⁶ Respondentų skaičius – 1001.

gauti Psichikos sveikatos centre, o 69 proc. – savivaldybės visuomenės sveikatos biure. Laiku neskiriant pakankamo dėmesio gyventojų informavimui apie psichologinės pagalbos galimybes, gyventojai neskatinami kreiptis į specialistus esant poreikiui ir tai gali lemti sunkesnių psichikos ligų atsiradimą ir didinti našlą sveikatos sektoriui.

COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių planavimas ir įgyvendinimas tobulinti

COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių įgyvendinimui imamasi veiksmų: patvirtintas planas⁷, tačiau nebuvo numatytos rizikingiausios asmenų grupės, ne visoms priemonėms suplanuota lėšų. 2020 m. buvo įgyvendinta 56 proc. iš viso plano priemonių (panaudota 30 proc. lėšų). Kadangi jame nebuvo nustatytų priemonių efektyvumo vertinimo kriterijų, įgyvendintų priemonių poveikis nebuvo matuojamas. Vertinimo metu planas buvo patobulintas⁸, tačiau trūksta didesnės imties priemonių vaikams ir jaunimui ir tikslesnio skiriamų lėšų planavimo (neaišku iš kokių lėšų priemonės bus įgyvendinamos). 2021 m. atnaujintame plane įgyvendinimo vertinimo kriterijai numatyti, tačiau rodikliai orientuoti į priemonių įgyvendinimo proceso matavimą, o ne rezultatą, todėl nebus galima nustatyti, ar vykdytos priemonės turėjo poveikį mažinant COVID-19 pandemijos pasekmes psichikos sveikatai.

Ne visos 2020 m. suplanuotos priemonės buvo įgyvendintos laiku – trijų (iš 32) (2020–2021 m.) įgyvendinimas vėlavo. Dėl užsitęsusio paslaugos įtraukimo į PSDF lėšomis apmokamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašą nebuvo padidintas psichologų, dirbančių psichikos sveikatos centruose, skaičius, dėl sustabdyto šių paslaugų teikimo nebuvo plėtojamos psichosocialinės rehabilitacijos paslaugos, o psichologinės pagalbos prieinamumo asmens sveikatos priežiūros specialistams plėtojimas buvo nukeltas į 2021 m. Dėl šių priežasčių nesudarytos sąlygos teikti daugiau paslaugų laikotarpiu, kai tų paslaugų reikėjo labiausiai.

⁷ Sveikatos apsaugos ministro 2020-07-03 įsakymu Nr. V-1596 patvirtintas ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų planas.

⁸ Sveikatos apsaugos ministro 2021-05-13 įsakymas Nr. V-1087 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2020-07-31 įsakymo Nr. V-1596 „Dėl ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų plano patvirtinimo“ pakeitimo“.

JŪŽANGA

Pasaulio sveikatos organizacija 2020-03-11 paskelbė COVID-19 pandemiją. Tai padidino su psichikos sveikata susijusius rizikos veiksnius: finansinį nesaugumą, nedarbą, baimę, o galinčių nuo to apsaugoti veiksnių – socialinio ryšio, darbo, mokymosi, fizinio aktyvumo galimybių, dienos režimo, prieigos prie sveikatos apsaugos – dramatiškai sumažėjo. Tai lėmė reikšmingą ir precedento neturintį psichikos sveikatos pablogėjimą.⁹

Psichikos sveikatos sutrikimais prieš pandemiją sirgo apie 16 proc. Europos gyventojų. ES šalyse šie sutrikimai yra beveik trečdalis nedarbingumo ir ankstyvo išėjimo į pensiją atvejų priežastis, todėl reikšmingai prisideda prie darbo rinkoje nuolat mažėjančių žmogiškųjų išteklių. Kadangi jie gali paveikti bet kuriuo gyvenimo etapu, įskaitant ir darbingo amžiaus žmones, COVID-19 pandemijos ekonominė žala gali būti didelė.¹⁰

Pasaulio sveikatos organizacija nurodo, kad tos šalys, kurios investuoja į psichikos sveikatą, gaus naudą. Išankstiniai COVID-19 pandemijos pasekmių vertinimai rodo, kad vien dėl depresijos ir nerimo kasmet prarandama beveik 1 trln. USD ekonominio produktyvumo. Tuo tarpu kiekvienas 1 USD, išleistas įrodymais pagrįstai depresijos ir nerimo priežiūrai, grąžina 5 USD.¹¹

Lietuvoje 2016–2020 m. vidutiniškai buvo registruojama 224,4 tūkst. (~8 proc. visų gyventojų) sergančių psichikos ir elgesio sutrikimais žmonių per metus¹². Sveikatos apsaugos ministerijos pateiktais IS „Sveidra“ duomenimis, pandemijos metu apie 10 proc. daugiau asmenų kreipiasi į gydymo įstaigas dėl depresijos, nerimo ir reakcijos į didelį stresą sutrikimų, lyginant su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu. Bendras visuomenės streso lygis padidėjęs apie 2 kartus, lyginant su laikotarpiu iki pandemijos, apie 1,5 karto yra išaugę nerimo, pykčio, liūdesio jausmai¹³ (1 pav.).

⁹ OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). „Tackling the mental health impact of the COVID-19 crisis: An integrated, whole-of-society response. Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1094_1094455-bukuf1f0cm&title=Tackling-the-mental-health-impact-of-the-COVID-19-crisis-An-integrated-whole-of-society-response (žiūrėta 2021-06-09).

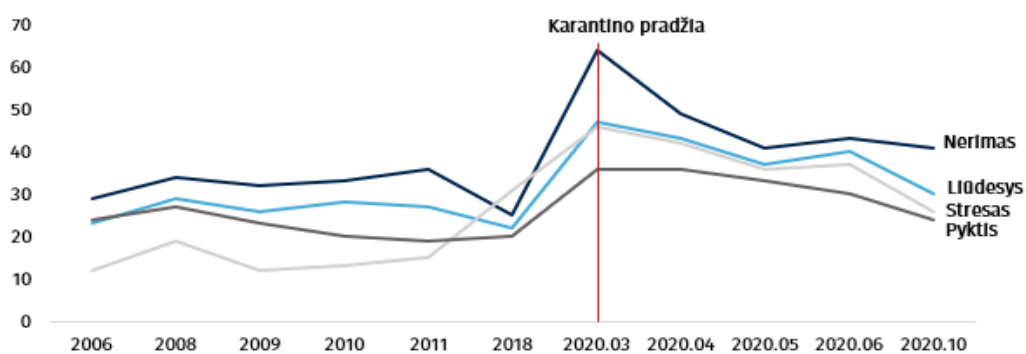
¹⁰ COVID-19 disrupting mental health services in most countries, WHO survey, 2020. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/news/item/05-10-2020-covid-19-disrupting-mental-health-services-in-most-countries-who-survey> (žiūrėta 2021-06-09).

¹¹ Ten pat.

¹² Higienos instituto duomenys, prieiga per internetą: https://stat.hi.lt/user-report-view.aspx?group_id=11 (žiūrėta 2021-06-09).

¹³ „Baltijos tyrimų“ atlikto gyventojų nuomonės apie jų psichologinę būseną tyrimo rezultatai.

1 pav. Visuomenės streso, nerimo, pykčio ir liūdesio jausmų pokyčiai iki pandemijos ir per pandemiją (proc.)

Šaltinis – „Baltijos tyrimų“ atliktų gyventojų nuomonės apie jų psichologinę būseną tyrimų rezultatai

Sveikatos apsaugos ministerija, reaguodama į situaciją, patvirtino ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų planą¹⁴, kuris vertinimo metu buvo atnaujintas¹⁵. Plano paskirtis – įgyvendinti į asmens, visuomenės ar jos grupių poreikius orientuotas kompleksines priemones psichikos sveikatai gerinti sveikatos, švietimo ir socialinių paslaugų srityse. Plano įgyvendinimui 2020 m. numatyta skirti 3,0 mln. Eur, 2021 m. – 5,2 mln. Eur.

¹⁴ Sveikatos apsaugos ministro 2020-07-03 įsakymas Nr. V-1596.

¹⁵ Sveikatos apsaugos ministro 2021-05-13 įsakymas Nr. V-1087.

VERTINIMO REZULTATAI

1. PSICHIKOS SVEIKATOS PASLAUGŲ PRIEINAMUMAS COVID-19 PANDEMIJOS METU

1. EBPO pažymi, kad, atsižvelgiant į psichikos sveikatos problemų paplitimą COVID-19 pandemijos metu, šalys turi didinti šios sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir reaguoti į didėjančią jų paklausą. Galimybė naudotis esamomis psichikos sveikatos paslaugomis turėtų būti užtikrinta asmeniškai arba nuotoliniu būdu elektroninėmis priemonėmis¹⁶.
2. Lietuvoje psichologinės pagalbos teikimą valstybės lygio ekstremaliųjų situacijų atveju organizuoja Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, savivaldybių administracijų direktoriai pagal kompetenciją, prireikus gali būti pasitelkiama kariuomenė, Raudonojo Kryžiaus draugija ir kitos nevyriausybinės organizacijos.¹⁷ psichologinės pagalbos teikimą numatyti ir aprašyti rekomenduojama savivaldybių ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų ekstremaliųjų situacijų valdymo planuose.¹⁸ Nustatėme, kad teisės aktuose¹⁹ nėra numatytas už psichologinės pagalbos valdymą ekstremaliųjų situacijų metu šalyje atsakingas lyderis, kuris planuotų konkrečius dalyvaujančių institucijų veiksmus.
3. Operacijų vadovo sprendimu²⁰, paskelbus karantiną nuo 2020-03-16 įtvirtinta galimybė psichikos sveikatos paslaugas teikti nuotoliniu būdu (galiojo iki 2020-06-18). Nuo 2020-03-25 pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarka²¹ buvo papildyta galimybe nuotoliniu būdu teikti gydytojo psichiatro paslaugas, o nuo 2020-11-12 – ir medicinos psichologo paslaugas. Mes teigimai vertiname įtvirtintą galimybę paslaugas teikti nuotoliniu būdu, nes taip sukurtos prielaidos padidinti paslaugų prieinamumą karantino metu.
4. Lietuvoje nemokamą emocinę paramą telefonu ir internetu teikia per 10 emocinės paramos linijų. Lietuvos emocinės paramos tarnybų asociacijos atlikta 2020 m. I ketv. ir 2021 m. I ketv.

¹⁶ OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). „Tackling the mental health impact of the COVID-19 crisis: An integrated, whole-of-society response.“

Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1094_1094455-bukuf1f0cm&title=Tackling-the-mental-health-impact-of-the-COVID-19-crisis-An-integrated-whole-of-society-response (žiūrėta 2021-06-09).

¹⁷ Vyriausybės 2010-10-20 nutarimu Nr. 1503 patvirtintas Valstybinis ekstremaliųjų situacijų valdymo planas, 55, 58 ir 59 p.

¹⁸ Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento direktoriaus 2011-02-23 įsakymu Nr. 1-70 patvirtintos Savivaldybės ekstremaliųjų situacijų valdymo plano rengimo metodinės rekomendacijos, 16.6.6.1 ir 16.7 p.; sveikatos apsaugos ministro 2003-03-06 įsakymu Nr. V-157 patvirtintos Asmens sveikatos priežiūros įstaigos pasirengimo veiklai ir veiklos ekstremaliomis situacijomis plano rengimo rekomendacijos, 66 p.

¹⁹ Vyriausybės 2010-10-20 nutarimu Nr. 1503 patvirtintas Valstybinis ekstremaliųjų situacijų valdymo planas.

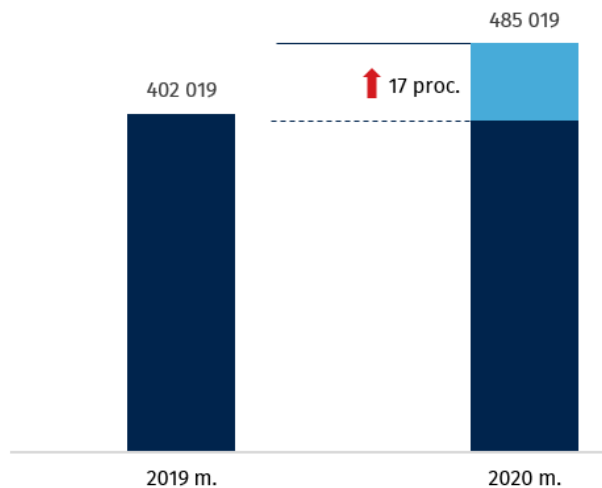
²⁰ Sveikatos apsaugos ministro - valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2020-03-16 sprendimas Nr. V-387 „Dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo organizavimo paskelbus karantiną Lietuvos Respublikos teritorijoje.“

²¹ Sveikatos apsaugos ministro 2012-09-17 įsakymu Nr. V-861 patvirtintas Pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarkos aprašas.

emocinės pagalbos linijų analizė²² parodė, kad 2020 m. I ketv. vidutiniškai per dieną atsiliepta į 577 iš 908 (64 proc.), 2021 m. I ketv. į 463 iš 663 (70 proc.) skambučių. Vaikams ir jaunimui tampa patrauklesnės elektroninės priemonės: 2021 m. I ketv. emocinės paramos pokalbių susirašinėjant internetu skaičius didžiausias „Jaunimo linijoje“ (958) ir „Vaikų linijoje“ (783). 2020-04-16 buvo pavišintas bendras emocinės pagalbos numeris 1809²³. Per jį įeinančių skambučių srautas 2021 m. I ketv. vidutiniškai per dieną sudarė tik 5 proc. (29 iš 641) visų skambučių į pagalbos linijas („Vilties linijoje“ – 16 proc. (18 iš 113), „Pagalbos moterims linijoje“ – 7 proc. (7 iš 102)).

5. Sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis²⁴, COVID-19 pandemijos metu apsilankymų pas pirminės psichikos sveikatos priežiūros specialistus skaičius didėjo: 2020 m. šias paslaugas gavo apie 17 proc. daugiau asmenų nei 2019 m. (2 pav.). 2020 m. apie 24 proc. padidėjo skaičius asmenų, gavusių suaugusių psichiatro paslaugas, ir apie 4 proc. asmenų, gavusių medicinos psichologo paslaugas.

2 pav. Apsilankymų pas pirminės psichikos sveikatos priežiūros specialistus skaičiaus kaita 2019–2020 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Sveikatos apsaugos ministerijos duomenis

6. Pirminėms ambulatorinėms sveikatos priežiūros paslaugoms nustatytas maksimalus teikimo terminas: ne vėliau kaip per 7 kalendorines dienas²⁵. COVID-19 pandemijos metu paslaugų prieinamumas pas gydytoją suaugusiųjų psichiatrą ir medicinos psichologą reikšmingai nepakito, tačiau 23 proc. medicinos psichologų ir apie 33 proc. gydytojų suaugusiųjų psichiatrų paslaugų teko laukti ilgiau nei 7 kalendorines dienas (2021 m. balandžio mėn. duomenimis). Pas gydytoją vaikų ir paauglių psichiatrų paslaugų prieinamumas COVID-19 pandemijos metu pablogėjo 23 proc., o 44 proc. atvejų šių paslaugų reikėjo laukti ilgiau nei 7 kalendorines dienas (2021 m. balandžio mėn. duomenimis). Vaikų ir paauglių psichiatrų trūkumo skirtinguose regionuose problemą įvardino ir Sveikatos apsaugos ministerija (3 pav.).

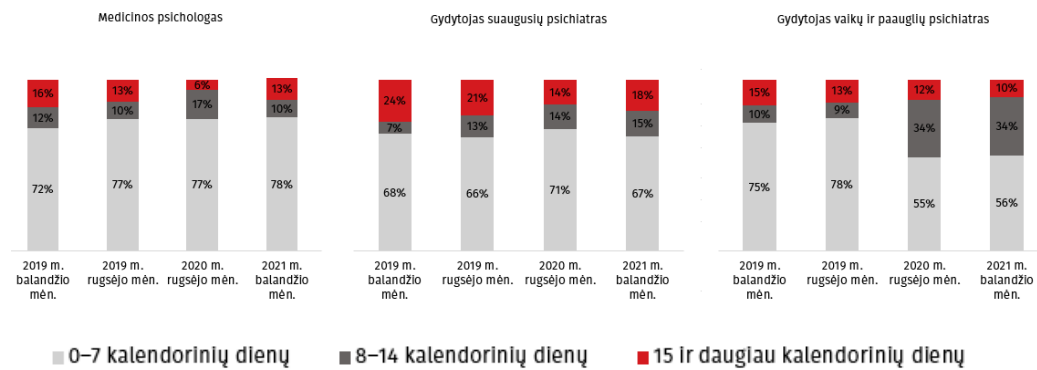
²² Prieiga prie internetą: <http://www.klausau.lt/index.php?p=31> (žiūrėta 2021-06-14).

²³ Prieiga per internetą: <https://koronastop.lrv.lt/lt/naujienos/1809-vienas-numeris-skirtingoms-emocines-pagalbos-linijoms> (žiūrėta 2021-06-14).

²⁴ Sveikatos apsaugos ministerijos 2021-04-06 ir 2021-05-03 el. paštu pateiktais duomenimis.

²⁵ Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas, 153 str. 2 d. 2 p.

3 pav. Medicinos psichologo, gydytojų suaugusiųjų psichiatro ir vaikų ir paauglių psichiatro laukimo eilė 2019–2021 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolės pagal Sveikatos apsaugos ministerijos duomenis

- Valstybės kontrolės audito ataskaitoje²⁶ nurodyta, kad paslaugų laukimo eilių mažinimo priemonės neveiksmingos ir Sveikatos apsaugos ministerijai rekomenduota atlikti paslaugų prieinamumo, vartojimo ir pacientų srautų bei priemonių eilėms mažinti taikymo poveikio stebėseną ir analizę, jų pagrindu vykdyti priemones, pašalinančias eilių susidarymo priežastis, bet rekomendacijos įgyvendinimas vėluoja (turėjo būti įgyvendinta 2020-12-31).
- Valstybės kontrolė teikė ir kitas rekomendacijas dėl psichologinės pagalbos prieinamumo gerinimo (1 lentelė).

1 lentelė. Valstybės kontrolės rekomendacijos dėl psichologinės pagalbos prieinamumo ir jų įgyvendinimo būklė

Auditų rekomendacijos	Įgyvendinimo būklė
Sveikatos apsaugos ministerijai nustatyti psichoterapeuto kompetencijas, kvalifikacijos kėlimą, atsakomybę ir spręsti dėl veiklos licencijavimo ²⁷ .	Rekomendacija įgyvendinta iš dalies: SAM nusprendė, kad sveikatos apsaugos ministro įsakymais patvirtinti reikalavimai dėl psichoterapijos paslaugų bus svarstomi, kai bus priimtas Psichoterapeutų praktinės veiklos įstatymas.
Sveikatos apsaugos ministerijai inicijuoti teisės aktų pakeitimus, kuriuose būtų nustatytas toks pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių specialistų darbo krūvis, trukmė per savaitę ir aptarnaujamų gyventojų skaičius, kuris užtikrintų kokybišką ir prieinamą pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų gyventojams teikimą ²⁸	Rekomendacija įgyvendinta: siekiant tolygaus PSC paslaugų prieinamumo, sumažintas maksimalus aptarnaujamų gyventojų skaičius kiekvienam ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo komandos nariui iki 17 tūkst., numatyta užtikrinti komandoje dirbančių specialistų paslaugų teikimą ne mažiau kaip 6 val. kiekvieną darbo dieną.
Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai, bendradarbiaujant su savivaldybėmis, užtikrinti psichologinės pagalbos prieinamumą visiems ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo ir pirminio profesinio mokymo programose dalyvaujantiems mokiniams ²⁹ .	Rekomendacijos įgyvendinimas vėluoja: neatlikta švietimo pagalbos sistemos Lietuvoje ekspertizė, kad remiantis ekspertų rekomendacijomis būtų peržiūrėtas / pertvarkytas pedagoginės psichologinės pagalbos modelis.
Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai numatyti priemones, kad profesinio mokymo įstaigos atpažintų, formalizuotų mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius ir suteiktų jiems švietimo pagalbą pagal nustatytas normas ³⁰ .	Rekomendacijos įgyvendinimas vėluoja: nepakeistas profesinio mokymo įstaigų pavyzdinį etatų sąrašas, reglamentuojantis švietimo pagalbos specialisto etatų steigimą proporcingai mokinių skaičiui ir/ar nesiiimta kitų priemonių, užtikrinančių, kad mokiniams,

²⁶ „Asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir orientacija į pacientą“, 2018-11-16 Nr. VA-2018-P-10-1-10.

²⁷ „Savižudybių prevencija ir pagalba asmenims, susijusiems su savižudybės rizika“, 2017-02-23 Nr. VA-P-10-5-2.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Ten pat.

³⁰ „Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai“, 2020-01-31 Nr. VAE-2.

	turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, būtų suteikiama švietimo pagalba pagal nustatytas normas.
Vyriausybei, tam, kad visais Baudžiamojo proceso kodekso nustatytais atvejais apklausose, kai ikiteisminiuose tyrimuose dalyvauja nepilnamečiai, dalyvautų psichologas, imtis priemonių dėl esamo psichologų pasitelkimo modelio tobulinimo ³¹ .	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas – 2024-12-31. Suplanuota parengti psichologų pasitelkimo ikiteisminiuose tyrimuose, kuriuose dalyvauja nepilnamečiai, modelio tobulinimo veiksmų planą ir jį įgyvendinti.

Šaltinis – Valstybės kontrolė

9. Psichologinės sveikatos stiprinimo sisteminių pokyčių būtinybę ir papildomų išteklių poreikį pastebi Švietimo, mokslo ir sporto bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų atstovai (pavyzdys).

Švietimo, mokslo ir sporto bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų nuomonė dėl psichikos sveikatos paslaugų gerinimo

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos nuomone³², psichologinei sveikatai stiprinti ir užtikrinti reikalingi sisteminiai pokyčiai, kurie nebuvo planuojami rengiant planą³³, todėl pasiūlytos priemonės prisidėjo prie COVID-19 pasekmių mažinimo, tačiau be šių priemonių reikalinga kuo skubiau inicijuoti sisteminius pokyčius (svarbu pritraukti daugiau psichologų ir švietimo pagalbos specialistų į švietimo sistemą).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pažymėjo³⁴, kad emocinės paramos, psichologinės, vaiko priežiūros konsultacinės pagalbos tėvams („Tėvų linija“) telefonu prieinamumas pagal finansines galimybes yra didinamas, tačiau dėl padidėjusio konsultacinės pagalbos poreikio ir ribotų finansinių išteklių jis nėra pakankamas.

10. Specialistų trūkumo problemą nurodė apklausti savivaldybių visuomenės sveikatos biurai, kurie nuo 2020 m. rugsėjo mėn. teikė naujas psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugas³⁵, o 93 proc. (42 iš 45 apklaustų) visuomenės sveikatos biurų visuomenės psichikos sveikatos (stiprinimo ir prevencijos) paslaugas gyventojams teikė ir iki pandemijos. Biurų teigimu, jiems sudėtinga rasti specialistų, dideli psichologų paslaugų įkainiai, trūksta kvalifikacinius reikalavimus atitinkančių specialistų ir kt.
11. Valstybės kontrolės užsakymu 2021 m. balandžio mėn. atliktos apklausos³⁶ rezultatai parodė, kad 90,5 proc. gyventojų psichologinės pagalbos COVID-19 pandemijos laikotarpiu iš viso neieškojo ir buvo mažai informuoti apie šios pagalbos galimybes. Didelė dalis apklaustų gyventojų nežino, kad gali gauti nemokamos psichologinės pagalbos paslaugas: 55 proc. nežino, kad paslaugas gali gauti psichikos sveikatos centre, o 69 proc. nežino, kad paslaugas teikia savivaldybės visuomenės sveikatos biuras. 65,7 proc. respondentų niekas neinformavo apie psichologinę pagalbą pandemijos laikotarpiu. Likusi dalis apklaustųjų informaciją apie psichologinės pagalbos galimybes gavo iš šeimos gydytojų, šeimos narių ar draugų, žiniasklaidos ar socialinių tinklų ir kt. (4 pav.)³⁷.

³¹ „Policijos vykdoma nusikaltimų prevencija ir tyrimas“, 2021-02-18 Nr. VAE-1.

³² Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2021-04-19 ir 2020-05-05 el. paštu pateikta informacija.

³³ Sveikatos apsaugos ministro 2020-07-03 įsakymas Nr. V-1596.

³⁴ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021-04-21 el. paštu pateikta informacija.

³⁵ Sveikatos apsaugos ministro 2020-07-31 įsakymu Nr. V-1733 patvirtintas Psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų teikimo tvarkos aprašas.

³⁶ Respondentų skaičius – 1001.

³⁷ Valstybės kontrolės užsakymu vykdant psichologinės pagalbos tyrimą 2021 m. 1001 Lietuvos gyventojų apklausą atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

4 pav. Informacijos apie psichologinės pagalbos galimybes COVID-19 pandemijos laikotarpiu, šaltiniai, proc. respondentų

*Kita – reklama, laidos, straipsniai žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose, poliklinikoje ir pan.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal užsakyto tyrimo duomenis

12. Daugiau kaip pusė (67,2 proc.) gyventojų kreiptųsi dėl psichologinės pagalbos, jeigu manytų, kad jos reikia, iš jų 31,2 proc. kreiptųsi, jei nemokamos paslaugos būtų teikiamos anonimiškai, 28,1 proc. – jei nemokamos paslaugos būtų prieinamos, 22,3 proc. – net jei būtų mokamos paslaugos. Respondentai taip pat nurodė, kad psichologinės pagalbos prieinamumui gerinti reikalinga paslaugų tinklo plėtra, daugiau informacijos, psichologų, daugiau nemokamų paslaugų ir anonimiškumo užtikrinimas (5 pav.).³⁸

5 pav. Psichologinės pagalbos prieinamumo gerinimo priemonės, proc. respondentų

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal užsakyto tyrimo duomenis

13. Sveikatos apsaugos ministerija gyventojų raštingumą psichikos sveikatos srityje vertino 2019 m. rugsėjo mėn. EBPO pažymi, kad geras psichikos sveikatos raštingumas gali sumažinti stigmą, padėti savarankiškai valdyti psichikos išgyvenimus ir paskatinti ieškoti

³⁸ Valstybės kontrolės užsakymu vykdant psichologinės pagalbos tyrimą 2021 m. 1001 Lietuvos gyventojų apklausą atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus.“

pagalbos³⁹, todėl manome, kad labai svarbu periodiškai vertinti, ar gyventojų raštingumas psichikos sveikatos srityje gerėja.

14. Sveikatos apsaugos ministerija turėtų daugiau dėmesio skirti psichikos sveikatos paslaugų prieinamumui, gyventojų informavimui apie psichologinės pagalbos galimybes bei gyventojų raštingumo psichikos sveikatos srityje stiprinimui. Valstybės kontrolės audito ataskaitose pateiktų rekomendacijų įgyvendinimas dėl paslaugų prieinamumo gerinimo, laukimo eilių valdymo ir specialistų trūkumo padėtų valdyti pablogėjusią psichikos sveikatos situaciją.

2. COVID-19 PANDEMIJOS PASEKMIŲ PSICHIKOS SVEIKATAI MAŽINIMO PRIEMONIŲ PLANAVIMAS IR VYKDYMAS

2.1. COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių planavimas

15. Pasaulio sveikatos organizacija yra pateikusi rekomendacijų⁴⁰ Europai, kaip sustiprinti sveikatos sistemos atsaką į COVID-19. Viena jų – vertinti ir sušvelninti pažeidžiamų žmonių grupių (vaikai, vyresnių amžiaus grupių žmonės; psichikos sveikatos problemų turintys žmonės ir kt.) galimas kliūtis, su kuriomis jie gali susidurti, kita – įvertinti ir patenkinti sveikatos priežiūros darbuotojų psichikos sveikatos poreikius.
16. Sveikatos apsaugos ministro patvirtinto Ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų plano tikslams (2 priedas) įgyvendinti suplanuotos 32 priemonės, kurioms 2020 m. numatyta skirti 3,0 mln. Eur, 2021 m. – 5,2 mln. Eur valstybės biudžeto ir Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų. Priemonės numatyta įgyvendinti 2020–2021 m. Įgyvendinant planą dalyvauja Sveikatos apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos. Plano priemonių įgyvendinimą koordinuoja Sveikatos apsaugos ministerija.
17. Planuojant plano priemones buvo remiamasi gyventojų apklausos⁴¹ rezultatais apie COVID-19 pandemijos neigiamą įtaką psichologinei būsenai, šalies statistiniais duomenimis apie didėjančius diagnozuojamus psichikos ir elgesio sutrikimus, atsižvelgiant į tarptautinių ir šalies ekspertų prognozes. Planuojant šio plano priemones dar nebuvo identifikuotos pažeidžiamiausios asmenų grupės, kurioms reikia pagalbos; tik pusei (16 iš 32) priemonių numatytos įgyvendinimui reikalingos lėšos, todėl neaišku iš kokių lėšų priemonės bus įgyvendinamos: ar iš bendrų asignavimų, ar bus skirta vėliau; priemonių įgyvendinimui numatyti produkto kriterijai, bet ne priemonių teikiamo efekto matavimas.

³⁹ OECD Health Policy Studies „A New Benchmark for Mental Health Systems. Tackling the Social and Economic Costs of Mental Ill-Health“. Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/a-new-benchmark-for-mental-health-systems_4ed890f6-en#page1 (žiūrėta 2021-06-10).

⁴⁰ Recommendations for the WHO European Region „Strengthening the health system response to COVID-19“, 2020-04-01. Prieiga per internetą: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333072/WHO-EURO-2020-806-40541-54465-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (žiūrėta 2021-06-14).

⁴¹ Žmogaus studijų centro ir visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo kompanijos UAB „Baltijos tyrimai“ 2020 m. kovo–birželio mėn. apklausų duomenys.

18. Vertinimo metu, sveikatos apsaugos ministras patvirtino atnaujintą ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių asmens ir visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų 2021–2022 metų planą, kurio tikslams (2 priedas) įgyvendinti suplanuotos 39 priemonės, joms 2021 m. numatyta skirti 11,3 mln. Eur, 2022 m. – 7,2 mln. Eur valstybės biudžeto, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto ir ES lėšų. Priemonės numatyta įgyvendinti 2021–2022 m. Į plano vykdymą įtraukta daugiau vykdančių subjektų: Vyriausybės kanceliarija, Sveikatos apsaugos ministerija, Valstybinė ligonių kasa, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Valstybinė darbo inspekcija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Nacionalinė švietimo agentūra. Plano priemonių įgyvendinimą koordinuoja Sveikatos apsaugos ministerija.
19. Planuojant atnaujinto plano priemones buvo remiamasi gyventojų apklausos duomenimis bei mokslininkų atliktais tyrimais, duomenimis apie pirmojo plano priemonių įgyvendinimą, buvo identifiкуotos pažeidžiamiausios asmenų grupės. Planuojant atnaujinto plano priemones:
- 3 priemonėms (2021–2022 m.) numatytos ES lėšos, tačiau jų suma nesuplanuota;
 - nustatyta 14 kiekybinių vertinimo kriterijų, kurie yra nukreipti į konkrečių priemonių įgyvendinimo proceso, o ne į pokyčio rezultato matavimą;
 - mažos tikslinių pagalbos priemonių vaikams apimtys (vienos priemonės – 0,9 proc., kitos – 6,4–6,7 proc.) (pavyzdys);
-
- Priemonės vaikams, kurios pasieks ribotą skaičių gavėjų**
- Priemonės „finansuoti tikslines vaikų vasaros stovyklas, skirtas mokymosi praradimams kompensuoti ir socialinėms-emocinėms kompetencijos ugdyti“ siektina reikšmė 2021 m. – 3 tūkst. mokinių (0,9 proc. nuo bendro moksleivių skaičiaus⁴²); priemonės „skatinti ir plėtoti iniciatyvą „Atverk duris vasarai“ siektina reikšmė 2021 m. – 21 tūkst., 2022 m. – 22 tūkst. mokinių (6,4–6,7 proc. bendro moksleivių skaičiaus⁴³).
-
- Į jaunimą orientuota tik viena priemonė, kuri susijusi su jaunimo švietimu: „vykdyti vaikų ir jaunimo edukaciją apie psichikos sveikatos sunkumus ir jų įveikimą.“
 - Plano rengime dalyvavusių grupės narių teigimu, jiems nebuvo nurodyti sprendimų dėl priemonių įtraukimo motyvai, nes nėra darbo grupės sprendimų priėmimo tvarkos.
20. Vertinimo metu atlikta Europos Sąjungos aukščiausiųjų audito institucijų apklausa parodė, kad šalys siekdamos sumažinti COVID-19 pandemijos pasekmes psichikos sveikatai įgyvendino panašias priemones kaip ir Lietuva. Austrija, Belgija, Čekija, Danija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas, Portugalija, Ispanija, Švedija, Slovėnija stiprina pagalbą telefonu. Psichologinę pagalbą teikiančių specialistų skaičių didino Belgija, vykdė informacines kompanijas (lankstinukai, informaciniai pranešimai) – Čekija, Kroatija, Prancūzija, pasitarkė NVO – Italija, Lenkija ir kt.
21. Europos Sąjungos šalys ir Jungtinė Karalystė numatė ir kitokių priemonių (pavyzdys).

⁴² Statistikos departamento duomenimis, 2020–2021 m. m. Lietuvoje buvo 327 tūkst. moksleivių.

⁴³ Ten pat.

ES šalių ir JK taikytų priemonių pandemijos pasekmės psichikos sveikatai mažinti⁴⁴ pavyzdžiai

- Atliekami reguliarūs gyventojų psichikos gerovės tyrimai Belgijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Italijoje nuo pandemijos pradžios Nacionalinio sveikatos instituto Elgesio mokslų ir psichikos sveikatos informacijos centras nedelsdamas ėmėsi veiksmų stebėdamas pandemijos poveikį psichikos sveikatai, atlikdamas *ad hoc* tyrimus ir vertindamas paslaugų prieinamumo gyventojams būklę.
- Padidintos psichikos sveikatos pagalbos apimtys – Graikija teikia psichiatrinę pagalbą bendradarbiaudama su NVO ir daugeliu savanorių psichologų. Belgijoje padidintas pirmosios grandies psichologų (nuo 500 iki 2000), kompensuojamų iš socialinės apsaugos (kai pacientui juos skiria bendrosios praktikos gydytojas), skaičius. Prancūzijoje visiems 3–17 metų vaikams suteikiama 10 psichologijos sesijų galimybė be išankstinio apmokėjimo, studentams siūlomos nemokamos 45 min. sesijos, kurios gali trukti iki 3 susitikimų.
- Pagalba sveikatos priežiūros specialistams ir pacientams – Madride (Ispanijoje) įsteigtos 3 naujos psichiatrijos palaikymo tarnybos, kurios rūpinasi COVID-19 palatose dirbančiais medicinos darbuotojais, remia COVID-19 pacientų šeimas, mirus artimajam; Bulgarijoje ligoninės privalo parengti savo veiksmų planus, kuriuose numatyta teikti psichologinę pagalbą pacientams ir jų artimiems giminaičiams, medicinos personalui. Portugalijoje vietinės psichikos sveikatos tarnybos pačios organizavo pagalbą ligoninės sveikatos priežiūros specialistams, COVID-19 pacientams ir jų šeimoms.
- Kiti veiksmai – Prancūzijos darbo kodekso straipsnis darbdaviui nustato pareigą imtis būtinų priemonių apsaugoti darbuotojų fizinę ir psichikos sveikatą. Šios priemonės apima organizacijos prevencinius veiksmus, informavimą ir mokymą. Taip pat yra Bendras profesinės rizikos vertinimo dokumentas – privalomas įmonės dokumentas, kuriame kaupiami ir įforminami profesinės rizikos vertinimo rezultatai, įskaitant psichikos sveikatą.

-
22. Šalys turi patvirtintus planus, skirtus sušvelninti COVID-19 pandemijos poveikį psichikos sveikatai. Tai nurodė 3 šalių (iš 16) aukščiausiosios audito institucijos (pavyzdys). Daugiau informacijos apie kitų Europos Sąjungos šalių veiksmus 3 priede.

Šalys, turinčios patvirtintus planus, skirtus sušvelninti COVID-19 pandemijos poveikį psichikos sveikatai

Čekija turi priemonių rinkinį šios sveikatos priežiūros srityje antrai epidemijos bangai; Italija – dvi intervencines programas, skirtas valdyti pandemijos poveikį psichikos sveikatai bei valdyti nerimui ir perinatalinei depresijai, esant skubiam atvejui ir po skubaus COVID-19 atvejo, Belgija – susitarimą dėl psichikos sveikatos priežiūros. Penkiose šalyse įgyvendinami psichikos sveikatos politikos pokyčiai: Airija patvirtino Psichikos sveikatos politiką visiems, Estija turi Žaliąją knygą apie psichikos sveikatą, Suomija spartino Nacionalinės psichikos sveikatos strategijos ir Savivaldybių prevencijos programos įgyvendinimą, Lenkija ir Slovakija vykdo šios sveikatos priežiūros reformą.

-
23. Lietuva viena iš nedaugelio ES šalių, kurioje COVID-19 pasekmės psichikos sveikatai mažinti patvirtintas planas, tačiau, įvertinus esamas psichikos sveikatos paslaugų prieinamumo spragas, reikėtų tikslesnio šiai veiklai skiriamų lėšų ir didesnės imties priemonių vaikams ir jaunimui planavimo.

2.2. COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių vykdymas

24. Reaguojant į COVID-19 pandemijos sukeltas ilgalaikes neigiamas pasekmes visuomenės psichikos sveikatai ir siekiant laiku ir tinkamai gyventojams padėti įveikti psichikos sveikatos sunkumus, reikalingas visų plane numatytų priemonių šiems padariniams švelninti įgyvendinimas. Iš 32 suplanuotų priemonių:

⁴⁴ Užsienio šalių AAI informacija ir OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19). „Tackling the mental health impact of the COVID-19 crisis: An integrated, whole-of-society response.“ Prieiga per internetą: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1094_1094455-bukuf1f0cm&title=Tackling-the-mental-health-impact-of-the-COVID-19-crisis-An-integrated-whole-of-society-response (žiūrėta 2021-06-14).

- 2020 m. buvo numatyta įgyvendinti 13, susijusių su mokymais ir supervizijomis įvairių sričių specialistams jų gebėjimų stiprinimui, emocinės paramos linijų stiprinimu, psichologų etatų savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose, švietimo pagalbos tarnybose ir mokyklose steigimu, informavimu apie šios pagalbos galimybes ir kt. Iš jų:
 - visiškai įgyvendinta 11 (4 priedas);
 - iš dalies įgyvendintos 2 (4 priedas).
 - 2020–2021 m. numatyta įgyvendinti 18, susijusių su visuomenės psichikos sveikatos (stiprinimo ir prevencijos) paslaugų visuomenės sveikatos biuruose plėtojimu, mokymais specialistų gebėjimų stiprinimui, gyventojų informavimu, mobilių krizių komandų plėtojimu, emocinės paramos linijų stiprinimu ir kt. Iš jų:
 - įgyvendintos 5 (4 priedas);
 - 2020 m. pradėta įgyvendinti 10 (4 priedas);
 - 2020 m. nepradėtos įgyvendinti 3⁴⁵: nebuvo padidintas psichologų, dirbančių psichikos sveikatos centruose, skaičius, nes užsitęsę paslaugos įtraukimas į PSDF lėšomis apmokamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašą; nebuvo plėtojamos psichosocialinės reabilitacijos paslaugos, nes karantino metu buvo sustabdytas paslaugų teikimas; psichologinės pagalbos prieinamumo asmens sveikatos priežiūros specialistams plėtojimas buvo nukeltas į 2021 m.
 - 2021 m. numatyta įgyvendinti 1 priemonę („Vykdėti instruktorių mokymus, kaip ekstremaliosios situacijos metu organizuoti pirmąją emocinę pagalbą“). Ji dar nepradėta įgyvendinti.
25. Plano įgyvendinimui 2020 m. numatyta skirti 3,0 mln. Eur, iš jų 14 priemonių, kurioms plane buvo numatyta skirti lėšų, įgyvendinimui panaudota 1,8 mln., o 4 priemonių, kurioms plane nebuvo numatyta lėšų, įgyvendinimui skirta ir panaudota 1,5 mln. Eur (iš jų 1,4 mln. Eur ES projektų lėšos). Iš viso 2020 m. panaudota 3,3 mln. Eur.
26. Ne visos 2020 m. suplanuotos priemonės buvo įgyvendintos laiku, nes trijų (2020–2021 m.) įgyvendinimas vėlavo. Tiek plane, tiek atnaujintame plane nereglamentuotas priemonių rezultatų vertinimo periodiškumas, o kadangi plane nebuvo nustatytų priemonių efektyvumo vertinimo kriterijų, įgyvendintųjų poveikis nebuvo matuojamas (išskyrus vienos, kurios poveikio rodikliai buvo numatyti teisės aktu⁴⁶). Atnaujintame plane įgyvendinimo vertinimo kriterijai numatyti, bet rodikliai orientuoti į priemonių įgyvendinimo proceso matavimą, o ne rezultata, todėl nebus galima nustatyti, ar vykdytos priemonės turėjo poveikį mažinant COVID-19 pandemijos pasekmes psichikos sveikatai.

Planavimo ir poveikio departamento planavimo
patarėja
Veiklos audito 2-ojo departamento vyriausioji
valstybinė auditorė-audito grupės vadovė

Rasa Kudžmienė
Akvilė Kernagė

⁴⁵ „Didinti psichologų, dirbančių psichikos sveikatos centruose, skaičių“, „Plėtoti psichosocialinės reabilitacijos paslaugas“, „Plėtoti psichologinės pagalbos prieinamumą asmens sveikatos priežiūros specialistams.“

⁴⁶ Priemonei „Plėtoti visuomenės psichikos sveikatos (stiprinimo ir prevencijos) paslaugas gyventojams visuomenės sveikatos biuruose“ sveikatos apsaugos ministro 2020-07-31 įsakymu Nr. V-1733 patvirtintu Psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų teikimo tvarkos aprašu visuomenės sveikatos biurai buvo įpareigoti rengti kalendorinių metų psichologinės gerovės stiprinimo paslaugų teikimo ataskaitą, kurioje pateikiama informacija apie priemonės įgyvendinimą kiekybinio ir kokybinio aspektais, pvz.: paslaugų gavėjų skaičius, paslaugos gavėjams suteiktų paslaugų skaičius, jų trukmė, paslaugos gavėjų psichikos sveikatos rizikos veiksnių ir psichologinės gerovės lygio pokyčiai paslaugų teikimo pradžioje bei baigus jas teikti.

PRIEDAI

Vertinimo ataskaitos
„COVID-19 pasekmių psichikos
sveikatai mažinimas“
1 priedas

Vertinimo apimtis ir metodai

Vertinimo apimtis

Vertinimo tikslas – susistemintai pateikti informaciją apie COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemones ir joms įgyvendinti skirtas ar panaudotas lėšas, pagal galimybes įvardyti rizikas.

Pagrindiniai vertinimo klausimai:

- COVID-19 pandemijos pasekmės gyventojų psichikos sveikatai;
- Psichikos sveikatos paslaugų organizavimas COVID-19 pandemijos metu;
- COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių vykdymas.

Vertinimo subjektas (-ai) – Sveikatos apsaugos ministerija. Informaciją taip pat rinkome iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, 45 savivaldybių visuomenės sveikatos biurų.

Vertinamas laikotarpis – nuo 2020 iki 2021 m. Siekiant įvertinti pokyčius, naudojome ir ankstesnių metų duomenis.

Duomenų rinkimo ir vertinimo metodai

Ataskaitos skyrius / poskyris	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
Psichikos sveikatos paslaugų prieinamumas COVID-19 pandemijos metu	<p><u>Dokumentų peržiūra.</u> Nagrinėjome:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Civilinės saugos, Žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės ir Vietos savivaldos įstatymus; ● Sveikatos sistemos, Visuomenės sveikatos priežiūros, Psichikos sveikatos priežiūros ir Socialinių paslaugų įstatymus; ● 2021–2030 m. nacionalinį pažangos planą, Aštuonioliktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategiją, Psichikos sveikatos strategiją, Nacionalinį savijudybių prevencijos veiksmų 2020–2024 m. planą, Kompleksiškai teikiamų paslaugų šeimai 2016–2023 m. veiksmų planą, Mokymosi praradimų dėl COVID-19 pandemijos kompensavimo planą; ● Valstybinį ekstremaliųjų situacijų valdymo planą, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos įsakymus, reglamentuojančius ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimą, valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo sprendimus, reglamentuojančius asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo organizavimą karantino metu; ● Vyriausybės nutarimus, SAM įsakymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius ekstremaliųjų situacijų valdymą, asmens sveikatos priežiūros, psichikos sveikatos priežiūros paslaugų, psichiatrijos, psichiatrinė krizių intervencijos paslaugų, psichosocialinės reabilitacijos paslaugų, psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų teikimą; 	Išanalizuoti, kaip reglamentuotas psichikos sveikatos paslaugų organizavimas ekstremaliųjų situacijų metu, kokia yra sukurta sistema psichikos sveikatos paslaugų prieinamumo COVID-19 pandemijos metu užtikrinimui.

Ataskaitos skyrius / poskyris	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
	<ul style="list-style-type: none"> ● Vyriausybės nutarimus, reglamentuojančius švietimo pagalbos įstaigų veiklą, ŠMSM įsakymus, reglamentuojančius švietimo pagalbos, pedagoginių psichologinių tarnybų organizavimo tvarką; ● SADM įsakymus, reglamentuojančius specializuotų pagalbos centrų veiklą; ● SAM, SADM, ŠMSM, Valstybinio psichikos sveikatos centro nuostatus; ● Lietuvos mokslo tarybos viešai skelbiamą informaciją apie tyrimus ir projektus dėl COVID-19 pandemijos padarinių psichikos sveikatai; ● Nacionalinės psichikos sveikatos interneto svetainės pagalbasau.lt, iniciatyvos medo.lt viešai skelbiamą informaciją apie teikiamą emocinės paramą ir psichologinę pagalbą. <p><u>Duomenų analizė.</u></p> <p>Analizavome:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● SAM ir VLK duomenis apie asmenų, gavusių paslaugas psichikos sveikatos centruose, apsilankymų pas psichikos sveikatos specialistus skaičius, eiles pas psichikos sveikatos centrų psichikos sveikatos specialistus, informaciją apie psichikos sveikatos paslaugų vertinimą; ● SADM ir ŠMSM duomenis apie psichologinę pagalbą ir NVO; ● Higienos instituto duomenis apie psichikos sveikatos priežiūros specialistų skaičius; ● Valstybinio psichikos sveikatos centro informaciją apie vykdytą veiklą, reaguojant į COVID-19 pandemijos psichikos sveikatai, suvestinę ataskaitą apie psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų teikimą visuomenės sveikatos biuruose; ● Valstybės kontrolės atliktų valstybinių auditų rekomendacijų stebėsenos įgyvendinimo rezultatus: „Savižudybių prevencija ir pagalba asmenims, susijusiems su savižudybės rizika“, 2017-02-23 Nr. VA-P-10-5-2; „Asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir orientacija į pacientą“, 2018-11-16 Nr. VA-2018-P-10-1-10; „Ar profesinis mokymas organizuojamas efektyviai“, 2020-01-31 Nr. VAE-2; „Policijos vykdoma nusikaltimų prevencija ir tyrimas“, 2021-02-18 Nr. VAE-1. ● Emocinės paramos linijų asociacijos (LEPTA) duomenis apie emocinės pagalbos linijų veiklą; ● EBPO ir EK tyrimus, apžvalgas: „Tackling the mental health impact of the COVID-19 crisis: An integrated, whole-of-society response“, 2021; „A New Benchmark for Mental Health Systems. Tackling the Social and Economic Costs of Mental Ill-Health“ 2021; „Health at a Glance: Europe 2020. State of Health in the EU cycle“, 2020. <p><u>Apklausa:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Apklausėme visuomenės sveikatos biurus (45) (el. paštu pateikėme klausimus dėl psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų); ● Valstybės kontrolės užsakymu 2021 m. visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“ atliko Lietuvos gyventojų (1001) apklausą, vykdydamas psichologinės pagalbos tyrimą. <p><u>Pokalbiai su:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● SAM, SADM, ŠMSM, Respublikinio priklausomybės ligų centro atstovais; ● Lietuvos savivaldybių asociacijos Sveikatos reikalų komiteto, Psichikos sveikatos centrų asociacijos, Lietuvos psichiatrijos asociacijos, Savivaldybių visuomenės sveikatos biurų asociacijos, Emocinės paramos linijų asociacijos (LEPTA) atstovais. <p><u>Palyginamoji analizė ir aprašomoji statistika</u> taikytos vertinant surinktus audito įrodymus.</p>	
COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių planavimas	<p><u>Dokumentų peržiūra.</u></p> <p>Nagrinėjome:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ilgalaičių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų planą ir jo pakeitimą; ● SAM įsakymus, reglamentuojančius bendradarbiavimą su NVO, darbo grupės, skirtos atnaujinti ilgalaičių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų planą, sudarymą. <p><u>Duomenų analizė.</u></p> <p>Analizavome:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● SAM, SADM ir ŠMSM duomenis apie priemones COVID-19 pandemijos pasekmėms psichikos sveikatai mažinti; 	Išanalizuoti, kokuose ministerijų (SAM, SADM, ŠMSM) dokumentuose numatytos priemonės COVID-19 pandemijos pasekmėms mažinti, kaip planuojamos COVID-19 pandemijos pasekmių

Ataskaitos skyrius / poskyris	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
	<ul style="list-style-type: none"> ● PSO rekomendacijas „Strengthening the health system response to COVID-19“, 2020-04-01; ● EBPO apžvalgą: „Tackling the mental health impact of the COVID-19 crisis: An integrated, whole-of-society response“, 2021. <p><u>Apklausa:</u> Apklausėme ES AAI (16) (el. paštu pateikėme klausimus dėl AAI atliekamų/planuojamų COVID-19 pandemijos poveikio psichikos sveikatai auditų, šalyse vykdomų priemonių, siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 pandemijos poveikį psichikos sveikatai).</p> <p><u>Pokalbiai su:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● SAM, SADM, ŠMSM atstovais; ● VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, Emocinės paramos linijų asociacijos (LEPTA), Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LijOT) atstovais. <p><u>Palyginamoji analizė ir aprašomoji statistika</u> taikytos vertinant surinktus audito įrodymus.</p>	psichikos sveikatai mažinimo priemonės.
COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonių vykdymas	<p><u>Dokumentų peržiūra.</u> Nagrinėjome:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ilgalaičių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų planą ir jo pakeitimą; ● SAM rengtus dokumentus VLK, Asmens sveikatos priežiūros paslaugų vertinimo komitetui, Apeliacinei komisijai, siekiant plėtoti psichologų paslaugas psichikos sveikatos centruose; ● SAM įsakymus, reglamentuojančius, psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų, pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimą, ligų, trukdančių vykdyti vaistinininko ar vaistinininko padėjėjo (farmakotechniko) profesines pareigas, verstis bendrosios slaugos praktika, akušerijos praktika ar medicinos praktika, odontologijos praktika ar burnos priežiūros praktika, sąrašus, darbo grupės, skirtos atnaujinti ilgalaičių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų planą, sudarymą. ● SAM raštus asmens sveikatos priežiūros įstaigų pašant išplatinti darbuotojams informaciją apie prieinamas psichologinės pagalbos ir emocinės paramos galimybes ir VSB prašant nepanaudotas psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugas prioriteto tvarka skirti asmens sveikatos priežiūros įstaigų, vaikų globos namų bei socialinės globos namų darbuotojams. <p><u>Duomenų analizė.</u> Analizavome:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● SAM, SADM ir ŠMSM duomenis apie priemonių įgyvendinimo rezultatus; ● Visuomenės sveikatos biurų Psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų teikimo suvestinę ataskaitą; ● Nacionalinės psichikos sveikatos interneto svetainės pagalbasau.lt informaciją apie psichikos sveikatą ir psichosocialinės pagalbos galimybes; ● Sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų kompetencijų centro mokymų portalo https://sksk.mokymuportalas.lt/ skelbiamą mokymų programą pedagogams, skirtą stiprinti mokyklos bendruomenės narių gebėjimus atpažinti psichikos sunkumus, tinkamai į juos sureaguoti ir nukreipti pagalbos. <p><u>Apklausa:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● Apklausėme visuomenės sveikatos biurus (45) (el. paštu pateikėme klausimus dėl visuomenės psichikos sveikatos paslaugų teikimo). <p><u>Pokalbiai su:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● SAM, SADM, ŠMSM, visuomenės sveikatos biurų atstovais. <p><u>Palyginamoji analizė ir aprašomoji statistika</u> taikytos vertinant surinktus audito įrodymus.</p>	Išanalizuoti, kaip buvo įgyvendinamos COVID-19 pandemijos pasekmių psichikos sveikatai mažinimo priemonės, ar buvo atliekamas tarpinis priemonių poveikio vertinimas, atsižvelgiant į plane nustatytus tikslus ir kaip vykdoma priemonių įgyvendinimo priežiūra ir koordinavimas.

Vertinimo ataskaitos
 „COVID-19 pasekmių psichikos
 sveikatai mažinimas“
 2 priedas

Ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų plano tikslai

Planai	Tikslai
Planas 2020–2021 m. ⁴⁷	<ul style="list-style-type: none"> ● Didinti psichologinės pagalbos ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, mažinant neigiamas COVID-19 pandemijos ir susijusių socialinių – ekonominių reiškinių pasekmes gyventojų psichikos sveikatai. ● Užtikrinti pagalbą asmenims, patiriantiems didesnę psichikos ir elgesio sutrikimų riziką dėl COVID-19 pandemijos, ir stiprinti jų psichikos sveikatą.
Planas 2021–2022 m. ⁴⁸	<ul style="list-style-type: none"> ● Stiprinti visuomenės psichikos sveikatą COVID-19 pandemijos metu; ● Padėti COVID-19 persirgusiems, psichologines traumas ar netektis patyrusiems visuomenės nariams; ● Stiprinti vaikų ir jaunimo, jų tėvų, mokyklos darbuotojų psichikos sveikatą; ● Gerinti vyresnio amžiaus asmenų psichikos sveikatą; ● Atkurti ir palaikyti asmens sveikatos priežiūros specialistų psichikos sveikatą.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Ilgalaikių neigiamų COVID-19 pandemijos pasekmių visuomenės psichikos sveikatai mažinimo veiksmų planą

⁴⁷ Sveikatos apsaugos ministro 2020-07-03 įsakymas Nr. V-1596.

⁴⁸ Sveikatos apsaugos ministro 2021-05-13 įsakymas Nr. V-1087.

Vertinimo ataskaitos
 „COVID-19 pasekmių psichikos sveikatai
 mažinimo priemonių vertinimas“
 3 priedas

Europos Sąjungos šalių veiksmai COVID-19 pasekmėms psichikos sveikatai mažinti

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
Airija	<p>Konkreto veiksmų plano Airijoje nėra.</p> <p>2020 m. birželio mėn. Sveikatos departamentas paskelbė patikslintą psichikos sveikatos politiką, kurioje išdėstytos pagrindinės prioritetingos psichikos sveikatos sritys Airijoje: prevencija ir ankstyva intervencija; paslaugų prieinamumas, koordinavimas ir tęstinumas; socialinė įtrauktis; atskaitomybė ir nuolatinis tobulinimas.</p> <p>2021 m. kovo mėn. Sveikatos departamentas paskelbė 2021–2023 m. strategiją, kurioje išdėstė pagrindinius strateginius ateinančių trejų metų prioritetus, įskaitant psichikos sveikatos sritį.</p>	-	-
Belgija	<p>Yra Vyriausybės protokolinis susitarimas dėl psichikos sveikatos priežiūros, kuris apima panašias priemones, nurodytas Lietuvos veiksmų plane. Buvo pateikta apibendrinta veiksmų krizės metu santrauka prancūziškai ir olandiškai kalbantiems gyventojams, kur gyventojai gali gauti psichosocialinę ir kt. pagalbą.</p>	<p>Priemonės, įtrauktos į susitarimo protokolą:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Padidintas (nuo 500 iki 2000) pirmosios eilės psichologų (daugiausia nepriklausomų psichologų, iš įstaigų), kompensuojamų iš socialinės apsaugos lėšų (kai juos pacientui skiria bendrosios praktikos gydytojas), skaičius. ● Stiprinamos esamos pirmosios eilės psichikos sveikatos ambulatorinės paslaugos, pasitelkiant papildomus darbuotojus ir psichologus. Šios, jau egzistuojančios paslaugos finansuojamos visoje šalyje. ● Stiprinamos esamos mobilios grupės, kurios specializuojasi psichikos sveikatos srityje, ir didinamas jų skaičius. ● Tarp sveikatos priežiūros specialistų, nevyriausybinių organizacijų savanorių, mokyklų bendruomenių ir socialinių paslaugų darbuotojų stiprinamas tarpusavio bendradarbiavimas, siekiant pasiekti pažeidžiamus žmones, turinčius psichikos sveikatos sunkumų. ● Stiprinamas palaikymas telefonu, internetu, nuotoliniu būdu. 	<p>Susitarimo protokole yra keletas papildomų priemonių, kurios nėra įgyvendinamos visoje šalyje. Iš esmės yra trys aspektai kurie skiriasi nuo Lietuvos veiksmų plano:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Naujosios priemonės sustiprina esamas paslaugas ir esamą visų dalyvių bendradarbiavimą, tačiau daugiausia dėmesio skiriama vaikams, paaugliams ir jaunimui. ● Belgijoje, už sveikatos priežiūros centrų ribų, psichologų paslaugos nėra kompensuojamos privalomu sveikatos draudimu, išskyrus pirmosios eilės psichologus tam tikromis sąlygomis (pacientą pas psichologą turi nukreipti bendrosios praktikos gydytojas). Prieš protokolą buvo kompensuota maždaug 500 pirmosios eilės psichologų. Viena iš svarbiausių protokolo priemonių yra šių pirmosios eilės psichologų skaičiaus padidinimas iki 2000. Šie psichologai turi būti specialiai išmokyti gydyti lengvus psichikos sveikatos sunkumus ir, jei sunkumai yra vidutiniai ar sunkūs, jie privalo nukreipti savo pacientą kitai specializuotai psichikos sveikatos priežiūrai. Šie pirmosios eilės psichologai finansuojami, siekiant padėti žmonėms, kurie nesikreipia psichikos sveikatos priežiūros paslauga, taip pat siekiant palengvinti

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
		<ul style="list-style-type: none"> ● Paramai vaikams ir jaunuoliams – pirmosios eilės psichologai, kurie specializuojasi vaikų ir jaunimo psichikos sveikatos sunkumų srityje. Numatyti kiti projektai skirti tai pačiai tikslinei grupei. ● Informacija visuomenei psichikos sveikatos temomis, didinant galimybes padėti sau ir kitiems. ● Dėl sveikatos priežiūros specialistų psichologinės gerovės skatinimo – yra naujų veiksmų, tačiau šie veiksmai neapima visos šalies. 	<p>bendrosios praktikos gydytojų, kurie dažnai yra pirmieji sveikatos priežiūros specialistai, susidūrę su psichikos sveikatos sunkumais, darbą.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Kai kurios priemonės nukreiptos vietos psichikos sveikatos tinklų stiprinimui. Šie tinklai peržengia sveikatos priežiūros sektoriaus ribas ir juose dalyvauja daug partnerių, besirūpinančių suaugusiųjų ar jaunų žmonių psichikos sveikata (kaip antai, socialinio užimtumo ir švietimo sektorių ar neįgalųjų įstaigos).
Bulgarija	<p>2020 m. gruodžio mėn. buvo priimtas Bulgarijos pasirengimo pandemijai nacionalinis planas, kuriame labai ribotai sprendžiamas pandemijos poveikio gyventojų psichikos sveikatai klausimas. Numatoma, kad darbdaviai teiks psichologinės pagalbos paslaugas, kad darbuotojai išliktų darbingi. Ligoninės privalo parengti savo veiksmų planus, kuriuose būtų numatyta teikti psichologinę pagalbą pacientams ir jų artimiems giminaičiams, taip pat medicinos personalui, kuris gali susidurti su didelėmis problemomis ir nebegalėti dirbti.</p>	-	-
Čekija	<p>Čekijos vyriausybė įsteigė Vyriausybės psichikos sveikatos tarybą, kuri koordinuoja psichikos sveikatos politiką tarp ministerijų, institucijų, nevalstybinių organizacijų ir ekspertų, teikia rekomendacijas Vyriausybei. Vyriausybės psichikos sveikatos taryba 2020-11-11 posėdyje patvirtino priemonių rinkinį psichikos sveikatos priežiūros srityje antrai COVID-19 pandemijos bangai.</p>	<p>Psichologų skaičiaus sveikatos priežiūros įstaigose didinimas nėra numatytas dėl specialistų (ypač psichoterapeutų) trūkumo. Tai ilgalaikė problema Čekijoje.</p> <p>Čekijos įgyvendintos priemonės:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Sutelkti tradiciniai registruoti pagalbos telefonai. ● <i>Ad hoc</i> pirmųjų psichologinės pagalbos linijų sukūrimas prie nacionalinės informacijos linijos, pagalbos sveikatos priežiūros darbuotojams linijos, kitų <i>ad hoc</i> COVID-19 krizių linijų ir paslaugų įsteigimas (Čekijos karinės psichologinės pagalbos linija – piliečiams; NIMH „Antena“ - Čekijos psichoterapijos asociacijos psichoterapinė pagalbos linija). ● Informacija apie psichikos sveikatą Čekijos Sveikatos apsaugos ministerijos interneto svetainėje; informacija apie psichosocialinę pagalbą Čekijos Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje (įskaitant internetinius pagalbos šaltinius, Čekijos priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos mokomuosius vaizdo įrašus ir kt.). ● Kompleksinė mobilioji programa „Coronavirus COVID-19“. ● Savanoriški projektai: <i>Ad hoc</i> projektas #delamcomuzu (liet. k. darau tiek, kiek galiu) (savanorių teikiamos psichologinės ir 	<p>Per antrą, vadinamąją rudens COVID-19 pandemijos bangą, buvo įgyvendintos dokumente „Psichikos sveikatos priežiūros priemonės antrosios COVID-19 pandemijos bangai“ išvardytos priemonės:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Informacinė psichikos sveikatos kampanija, susijusi su COVID-19 pandemija, kurios metu teikiama informacija apie savipagalbą, ligos simptomų nustatymą, galimas intervencijas, įskaitant profesionalią pagalbą, paramą ir gydymą. Ši kampanija turėtų būti įgyvendinta kaip NIMH (Čekijos psichoterapijos asociacijos psichoterapinė pagalbos linija) administruojama informacija socialiniuose tinkluose, internetiniai seminarai plačiai visuomenei ir mobiliosios programos, informaciniai lankstinukai, brošiūros dalinamos mėginių ėmimo palapinėse ir viešose vietose, įtraukiant bažnyčių, savivaldybių ir miestelių atstovus, įtraukiant žiniasklaidą, kad būtų sutelktas dėmesys į psichikos sveikatos klausimus nepaprastosios padėties metu. ● Be to, kad buvo įsteigta pirmoji psichologinės pagalbos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos, toliau stiprinamos krizių pagalbos linijos, kurias organizuoja Darbo ir socialinių reikalų ministerija, ypatingą dėmesį skiriant vaikams. ● Čekijos policijos, ginkluotųjų pajėgų ir priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos bei kitų integruotų gelbėjimo sistemų psichologų dalyvavimas, teikiant psichologinę

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
		<p>psichoterapinės internetinės konsultacijos, iš pradžių teikiamos nemokamai); Klinikinių psichologų interneto svetainėje teikiama pagalba čekų kalba COVID-19 krizės metu; Psichoterapinės pagalbos linija „Anténa“ ir kt.</p> <ul style="list-style-type: none"> Užtikrinta, kad būtų apmokama ir teikiama nuotolinė pagalba psichiatrijos klinikoje, parengtos Sveikatos apsaugos ministerijos metodinės rekomendacijos ligoninės psichiatrijos paslaugų teikėjams, įskaitant rekomendacijas remti žmogaus teises epidemijos metu. Čekijos Sveikatos ministerijoje įsteigta darbo grupė krizių centrų plėtrai. 	<p>paramą visuomenei, nustatant tarpžinybinį koordinavimą regioniniu lygiu.</p> <ul style="list-style-type: none"> Švietimo ministerija palaiapsniui įgyvendina 20 valandų psichikos ligų prevencijos programą (sveikatos raštingumas, socialinis ir emocinis mokymasis). Mokytojai rengiami vaikų grįžimui į mokyklą. Mokyklų psichologų ir pedagoginių – psichologinių konsultavimo įstaigų psichologų internetinė pagalba moksleiviams ir jų tėvams. Psichologų mokymai pagal Čekijos psichoterapijos asociacijos psichoterapinės pagalbos liniją parengtą programą. Stiprinamos mokyklų prevencijos programos ir metodiškai vadovaujama joms, kad būtų naudojamos šios priemonės. Psichoterapijos ir psichosocialinių intervencijų prieinamumo didinimas. Esant dabartinei situacijai, žmonių psichoterapijos ir psichosocialinės pagalbos paslaugų poreikis vis didėjo. Nepaisant nuolatinio specialistų skaičiaus didėjimo, psichoterapija sveikatos priežiūros srityje negali patenkinti paslaugų poreikio dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo. Tačiau yra maždaug 1200 laisvai samdomų akredituotų specialistų (toliau - ekspertai), kurie, jei yra nustatytos tinkamos sąlygos, gali teikti trumpalaikes (ne daugiau kaip 10 sesijų) psichosocialines intervencijas. Šiomis intervencijomis siekiama išvengti psichikos sveikatos problemų ir neleisti joms tapti lėtinėmis. Projektas bus finansuojamas iš sveikatos prevencijos fondo. Sukurtas sveikatos krizių centrų tinklas (po vieną krizių centrą regione) – kompleksiniai centrai, teikiantys pagalbą telefonu, ambulatorinio gydymo ir dienos priežiūros centru, taip pat trumpalaikio stacionarinio gydymo paslaugas (įgyvendinamas bendradarbiaujant Sveikatos apsaugos ministerijai ir sveikatos draudimo bendrovei). Krizės / kritinės situacijos metu Centriniam krizių štabe bus Vyrtausybs psichikos sveikatos tarybos atstovas. Siekiama daugiau dmesio skirti gynybai nuo apgauls ir dezinformacijos (įgyvendina Sveikatos apsaugos ministerija bendradarbiaudama su Vidaus reikalų ir Užsienio reikalų ministerijomis).
Estija	2021-04-22 Estijos Vyriausybė patvirtino psichikos sveikatos Žaliają knygą apie psichikos sveikatą. Šiame dokumente aprašomos esamos psichikos sveikatos priežiūros priemonės, apibendrinami iššūkių šioje srityje, daugiausia dmesio skiriant prevencijai ir savalaikiam	Socialinių reikalų ministerijai pavesta suplanuoti ir išanalizuoti krizių intervencijas ir veiklą, remiantis krizės, kurią sukėlė COVID-19, patirtimi. Ministerija turi pateikti sprendimų priémėjams pasiūlymus, kaip	

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
	<p>reagavimui, ir pateikiami tolesni tiksliniai šios srities plėtros pasiūlymai. Dokumentas viršija tiesioginius COVID-19 padarinius. Nors žaliajoje knygoje siūlomos įvairios priemonės, tai daugiau diskusijos, o ne išsamus ir suderintas planas. Konkrečios / išmatuojamos veiklos ir jų įgyvendinimo išteklių numatomi tolesniuose strategijose ir planuose.</p>	<p>suteikti psichosocialinę krizių pagalbą ir paremti gyventojų psichikos sveikatą iškilus naujoms krizėms visuomenėje.</p> <p>Papildomas biudžetas padės padidinti Socialinio draudimo agentūros gebėjimą teikti psichikos sveikatos krizės pagalbą, įtraukiant papildomas paslaugas teikėjus. Telefono linijos ir interneto pokalbių paslaugomis visiems gyventojams siūlomos konsultacijos, padedančios palaikyti jų psichikos sveikatą, emocijas ir šeimos santykius. Yra speciali konsultavimo tarnyba mokytojams ir kitiems asmenims, dirbantiems švietimo srityje. Be to, bus nukreipti išteklių, siekiant pagerinti prieigą prie psichikos sveikatos paslaugų pirminiame lygmenyje. Planuojama papildomai skirti 1,2 mln. Eur specialioms globos ir reabilitacijos įstaigoms remti.</p> <p>Planuojama skirti 0,7 mln. Eur papildomoms globos įstaigų personalo išlaidoms padengti ir priemonėms už viršvalandžius įstaigose, su kuriomis buvo sudaryta sutartis. Papildomas 0,6 mln. Eur finansavimas taip pat bus skiriamas personalui supervizijoms ir psichologinėms konsultacijoms, siekiant palaikyti darbuotojų psichikos sveikatą, taip pat planuojama išplėsti kunigo pagalbos teikimą globos įstaigose, kuriose yra daugiau nei 60 darbo vietų ir nėra remiamos sielovados. Per Finansų ministeriją (kuri taip pat yra atsakinga už regioninę politiką) vietos valdžia bus remiama papildomais 15 mln. Eur, kad būtų užtikrinta pakankama socialinė ir ekonominė parama žmonėms krizės metu. Šie pinigai gali būti naudojami šeimoms su vaikais, pagyvenusiems žmonėms, žmonėms su negalia ir kitoms pažeidžiamoms grupėms, siekiant palengvinti dėl nuotolinio vaikų mokymosi padidėjusių tėvų priežiūros našta, paremti bendruomenės psichikos sveikatos paslaugų teikimą ir teikti kitą poreikiais pagrįstos paramą. Taip pat yra keletas interneto svetainių, kuriose žmonės gali gauti pagalbą: https://peaasi.ee/, https://sinuabi.ee/, https://tarkvanem.ee/.</p>	
Italija	<p>Nuo ankstyvosios pandemijos fazių Italijos nacionalinio sveikatos instituto Elgesio mokslų ir psichikos sveikatos informacijos centras nedelsdamas ėmėsi veiksmų stebėdamas pandemijos poveikį psichikos sveikatai, atlikdamas <i>ad hoc</i> tyrimus ir vertindamas paslaugų prieinamumo gyventojams būklę. 2020 m. balandžio mėn. Nacionalinio sveikatos instituto pirmininko dekretu įsteigtoje darbo</p>	<p>Psichikos sveikatos centras (CSM) teritoriniu lygmeniu koordinuoja visas psichiatrijos ligomis sergančių piliečių prevencijos, gydymo ir reabilitacijos intervencijas. Nuo pandemijos pradžios tokie centrai teikė psichologinę paramą bendruomenei, siekdami sumažinti COVID-19 pandemijos ir jos padarinių</p>	<p>Atsižvelgdama į padidėjusį psichikos sveikatos problemų, atsirandančių dėl pandemijos, skaičių, Sveikatos apsaugos ministerija parengė projektą, susijusį su psichikos sutrikimų turinčių žmonių priežiūra, pertvarkant paslaugų</p>

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
	<p>grupėje „Psichikos sveikata ir ekstremali situacija COVID-19“ buvo įgyvendintos dvi skirtingos programos:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Intervencinė programa, skirta valdyti COVID-19 pandemijos poveikį psichikos sveikatai; ● Intervencijos programa COVID-19 nerimui ir perinatalinei depresijai valdyti esant skubiam atvejui ir po skubaus atvejo. <p>Abi programos buvo skirtos užtikrinti pagalbą psichikos sutrikimų turintiems žmonėms ar turintiems didelę nerimo sutrikimų ir depresijos riziką.</p> <p>Intervencijos programoje, skirtoje valdyti COVID-19 pandemijos poveikį psichikos sveikatai, remiamasi principais, išdėstytais PSO dokumento „Psichikos sveikata ir psichosocialiniai aspektai per COVID-19 protrūkį“ dokumente „Psichikos sveikatos valdymas ir psichosocialiniai COVID-19 pandemijos aspektai.“ Pandemijos protrūkio fazėje psichologinė intervencija apima dvi vienu metu veikiančias veiklas: įsikišimas dėl ligos baimės ir intervencija adaptacijai prie situacijos. Intervencija yra padalinta į keturis etapus.</p> <p>Intervencijos programa COVID-19 nerimui ir perinatalinei depresijai valdyti esant skubiam atvejui ir po skubaus atvejo yra ankstyva perinatalinės depresijos ir nerimo atpažinimo ir gydymo priemonė, kuri gali būti naudojama ekstremaliuose situacijose, teikiant nuotolinę pagalbą, siekiant pasiūlyti moterims tinkamą, savalaikę ir veiksmingą intervenciją. Tai atitinka PSO rekomendacijas, kurios pabrėžia poreikį „įrodymais pagrįstų, ekonomiškai efektyvių ir į žmogaus teises orientuotų psichikos sveikatos ir socialinės priežiūros paslaugų bendruomenėje, siekiant anksti nustatyti ir valdyti motinos psichikos sutrikimus“. Karantinas, įprastos ir socialinės paramos praradimas gali neigiamai paveikti ką tik pagimdžiusias motinas ir jų kūdikius, sukeldamas nerimą ir stiprios baimės reakcijas. Pagal šį scenarijų pageidautina, kad būtų stebima moterų po gimdymo psichologinė gerovė, dalyvaujant visiems profesionalams, su kuriais moteris bendrauja, kad būtų sustabdytos bet kokios su epidemija susijusios psichologinės kančios, kurios gali atsirasti net po kurio laiko.</p> <p>Be to, psichikos sveikatos ir skubios pagalbos COVID-19 darbo grupėje buvo pateiktos konkrečios indikacijos, kaip tinkamai remti vaikų / paauglių psichikos sveikatą COVID-19 pandemijos metu. Šiai programai reikalingas nuolatinis visų dalyvujančių institucijų ir specialistų bendradarbiavimas, diferencijuota veikla, atsižvelgiant į pandemijos raidą.</p> <p>Reikėjo nustatyti ir įgyvendinti strategijas, užtikrinančias maksimalų neuropsichinės raidos tęstinumą ir palaikymą bei minimalią viruso plitimo riziką vaikams, paaugliams, šeimos nariams ir specialistams. Nacionalinio sveikatos medicinos instituto Telemedicinos ir naujų sveikatos priežiūros technologijų centras bendradarbiavo, kad užtikrintų plačias telemedicinos paslaugas, įskaitant psichologinę</p>	<p>sukeltą stresą ir nerimą. Centruose yra profesionalų komanda, kurią sudaro vienas psichiatras, psichologas, socialinis darbuotojas ir profesionali slaugytoja. Vietos ir centriniu lygiu buvo įgyvendintos kelios priemonės, skirtos pandemijos padariniams sušvelninti, pavyzdžiui: Sveikatos apsaugos ministerija ir Civilinės saugos departamentas teikė telefonines psichologines paslaugas; regionai ir savivaldybės įdiegė psichologinės pagalbos telefonu ir nuotoliniu būdu paslaugas; daugybė savanorių asociacijų teikia psichologinę pagalbą nuotoliniu būdu arba telefonu; aktyvi parama vaikams ir jaunuoliams, turintiems psichologinių sunkumų, ir parama sveikatos priežiūros specialistams; pavyzdžiui, „ItaliaTiAscolto“ yra projektas, kurį sukūrė Milano-Bicocca universiteto Psichologijos katedros tyrimų centras, bendradarbiaudamas su Lombardijos psichologų ordinu, siekdamas suteikti greitą ir pritaiktą pagalbą.</p>	<p>tinklą ir stiprinant sveikatos priežiūros specialistų kompetenciją.</p>

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
	<p>nuotolinę pagalbą, esant nepatogumams dėl izoliacijos. Šios rūšies paslaugos yra skirtos bet kuriam asmeniui, kuris yra izoliacijoje ar karantine, arba izoliuotas dėl COVID-19. Šios paslaugos tikslas – padėti izoliuotam asmeniui susisiekti su psichologu garsu ar vaizdu. Vaizdo skambutis įjungiamas pagal individualius prašymus, leidžia kuo greičiau tiesiogiai teikti paslaugą. Paslauga nesusijusi su medicinine pagalba, bet yra skirta žmonėms, interviu su psichologu metu, padėti dėl izoliacijos nepatogumų, santykių apribojimų ir baimių, kurias sukelia konkreti situacija. Profesionalų registre nustatytas psichologas per vaizdo skambutį bendrauja su žmonėmis, kurie to prašo, ir gali susitarti dėl tolesnių vaizdo pokalbių su asmeniu, kai užmezgamas pirmasis kontaktas ir kai jis mano, kad tai reikalinga.</p>		
Kroatija	<p>Kroatijos visuomenės sveikatos institutas parašė rekomendacijas dėl psichikos sveikatos palaikymo COVID-19 pandemijos metu ir sukūrė lankstinuką su patarimais ir kontaktais, kaip padėti. Taip pat parengė trumpą pirmosios psichologinės pagalbos vadovą, kuris gali būti naudojamas visiems teikiant paramą COVID-19 pandemijos metu. Jis yra skirtas tiems, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai užsiima globa, slauga, gydymu ar pagalba – rizikos grupės, asmenys, įtariantys ar turintys COVID-19, praradę ką nors iš COVID-19, besirūpinantys asmeniu, turinčiu COVID-19, atsigavę po COVID-19 arba kuriems taikomos kiti apribojimai, ypač savizoliacijos priemonės.</p> <p>Be to, Kroatijos psichologų rūmai sukūrė vadovą „Koronavirusas ir psichikos sveikata“, kuriame pateikiama psichologų straipsnių apžvalga ir žurnalistų interviu su psichologais laikotarpiu nuo 2020 m. kovo iki rugsėjo mėn.</p> <p>Taip pat yra keletas seminarų, kaip pagalba, sprendžiant šias situacijas. Pavyzdžiui, socialinio darbo ir socialinės politikos doktorantūros studijoje buvo surengtas metodinis seminaras „COVID-19 poveikio psichikos sveikatai tyrimų patirtis“.</p>		
Latvija	<p>siekiant sumažinti ilgalaikį neigiamą COVID-19 krizės poveikį visuomenės psichikos sveikatai 2021-01-19 Vyriausybė Sveikatos apsaugos ministerijai skyrė 7,1 mln. Eur iš nenumatytiems atvejams skiriamų lėšų:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● psichologinės pagalbos ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo piliečiams pagerinimas; ● kas mėnesį mokamų fiksuotų išmokų psichiatrijos įstaigų gydytojams finansavimas; ● epidemiologinių manipuliacijų psichiatrijoje finansavimas; ● išlaidos priemonei „stiprinti emocijų, psichologinę, konsultacinę pagalbą telefonu ar internetu, taip pat teikiant nuotolines konsultacijas (įskaitant medicinos personalo psichoemocinę paramą)“; ● psichikos sveikatos priežiūros specialistų tarpusavio bendradarbiavimo gerinimas, įskaitant bendrosios praktikos 	Vyriausybė planuoja skirti daugiau biudžeto lėšų iš - nenumatytiems atvejams skiriamų lėšų.	

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
	<p>gydytojų motyvaciją įsitraukti vertinant ir stebint savo pacientų psichikos sveikatą;</p> <ul style="list-style-type: none"> ● psichoemocinė parama medicinos personalui; ● psichoemocinės pagalbos komandos Valstybinėje skubios medicinos tarnyboje sukūrimas. <p>Papildomos lėšos taip pat buvo skirtos 2 ligoninėms, užsiimančioms psichoneurologine / psichiatrijos pagalba.</p>		
Lenkija	<p>Jau prieš prasidedant COVID-19 pandemijai, Lenkijoje buvo įgyvendinta psichiatrinio gydymo reforma: visuomenės gydymo modelis, pagrįstas trimis psichikos sveikatos priežiūros įstaigų lygiais. Turėtų pagerėti gydymo prieinamumas, parama turėtų būti teikiama daugiausia paciento aplinkoje, apribojant izoliaciją iki būtino minimumo. Deja, pandemija sulėtino naujų psichikos sveikatos centrų kūrimąsi. Nėra strateginio dokumento, kuriame būtų nurodyta, kaip būtų siekiama sumažinti COVID-19 poveikį psichikos sveikatai.</p>	<p>Manoma, kad, pavyzdžiui, padidės išlaidos - psichiatriniam gydymui, įskaitant išlaidas vaikams ir jaunimui. Be to, NVO imasi daugybės priemonių, pavyzdžiui, pagalbos vaikams ir jauniems žmonėms, kurias teikia Vaikų įgalinimo fondas.</p>	
Portugalija	<p>COVID-19 poveikio sušvelninimo ir susijusių apribojimų priemonės yra sveikatos priežiūros institucijų viešos komunikacijos dalis. Šiuo klausimu nėra viešo veiksmų plano.</p>	<p>Siekiant sumažinti arba sušvelninti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai, buvo įgyvendinta keletas panašių priemonių:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Vietinės psichikos sveikatos tarnybos pačios organizavo atsaką ligoninės sveikatos priežiūros specialistams, COVID-19 pacientams ir jų šeimoms; ● Buvo sukurtos telefono linijos, skirtos palaikyti struktūras ir įstaigas, tokias kaip vietos valdžios institucijos, slaugos namai, nuolatinės priežiūros arba regioninės paramos smurto artimoje aplinkoje struktūros. ● Nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros institucija „Direção-Geral da Saúde“ koordinuoja ir vykdo pagrindines sveikatos programas, iš kurių viena yra „Programa Nacional de Saúde Mental“ - nacionalinė psichikos sveikatos programa. Pagal šią programą buvo sukurta svetainė apie COVID-19 ir psichikos sveikatą, daugiausia dėmesio skiriant bendravimui su gyventojais, patarimams šiuo klausimu. ● Telemedicinos programa „Cuidar de quem Cuida“, įsteigta 2020 m. kovo mėn., teikia internetinius užsiėmimus sveikatos priežiūros specialistams, siekiant įvertinti, nukreipti ir sekti jų klinikinius poreikius, bei nemokamas vaizdo konsultacijas. Tai partnerystė tarp „Escola de Medicina da Universidade do Minho“ (Minho universiteto medicinos fakulteto), „Programa Nacional para a Saúde Mental“ (Nacionalinės psichikos sveikatos 	

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
		<p>programos), „Ordem dos Médicos“ (Gydytojų įsakymo), „Sociedade Portuguesa de Psiquiatria e Saúde Mental“ (Portugalijos psichiatrijos ir psichikos sveikatos draugijos) ir „Associação Portuguesa de Internos de Psiquiatria“ (Portugalijos psichiatrijos internų asociacijos). Projekte savanoriškai dalyvavo 253 psichiatrai ir psichiatrijos internai. Kelios pilietinės visuomenės institucijos palaikė programą, daugiausia teikdamos technologinę infrastruktūrą (Fundação Calouste Gulbenkian, Altice, CCG ir Bial).</p> <p>Lisabonos ir Tagus slėnio regioninė sveikatos administracija „Administração Regional de Saúde de Lisboa e Vale do Tejo“ sukūrė psichologų palaikymo ir lyderystės mokymo programą, skirtą sveikatos priežiūros specialistams.</p> <p>Kelios ligoninės ir pirminės sveikatos priežiūros padaliniai įgyvendino streso ir perdegimo prevencijos strategijas, tokias kaip atsipalaidavimas, psichikos sveikatos specialistų buvimas tam skirtose vietose ar intervencijos mažose grupėse.</p>	
Prancūzija	<p>„Santé publique France“ ir Solidarumo ir sveikatos ministerija pradeda plačiai visuomenei skirtą informavimo kampaniją, ypatingą dėmesį skirdama 18-24 m. amžiaus žmonėms. Tikslas yra skatinti žmones kalbėtis su savo šeima ir draugais, su sveikatos specialistu ir naudotis esamomis informacijos ir psichologinės pagalbos paslaugomis.</p> <p>Buvo įdiegtos kelios priemonės, nuotolinė pagalba žmonėms, turintiems psichologinių problemų:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Vyriausybė sukūrė nemokamą telefono numerį, kad atsakytų į visus klausimus, susijusius su COVID-19. ● Psychom.org, informacinė svetainė, siūlanti patikimą, prieinamą ir nepriklausomą informaciją apie psichikos sveikatą ir psichologinius sutrikimus, taip pat konkretų turinį apie psichikos sveikatą ir COVID-19. ● Anoniminė ir nemokama paslauga jauniems žmonėms nuo 12 iki 25 metų, siūlanti pagalbos liniją, prieinamą 7 dienas per savaitę nuo 9 iki 23 val., ir interneto svetainę, kurioje teikiama informacija, yra forumas, pokalbiai ir nukreipimas į pagalbos struktūras. <p>„Santé publique France“ svetainėje psichikos sveikatai skirtoje erdvėje pateikta informacija apie prancūzų psichikos sveikatą ir visas nuotolines pagalbos paslaugas, suskirstytas pagal gyventojus (vaikus, studentus, pagyvenusius žmones, žmones su negalia, sveikatos specialistus, ir t.t.) arba pagal temą (psichologinis išgyvenimas, smurtas, netektis, priklausomybės, tėvystė ir kt.).</p>	<p>Vaikams ir studentams:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Nuo 2021-02-01 studentams siūloma psichologinė pagalba (nemokamos 45 min. sesijos). ● Universiteto psichologinės pagalbos biuruose (BAPU) gali dalyvauti visi studentai, norintys gauti pagalbą. Šios konsultacijos yra nemokamos. ● 2021-04-14 Prancūzijos prezidentas paskelbė įsteigęs „forfait 100% psy enfants“, kuris visiems 3–17 metų vaikams suteikia 10 nemokamų psichologinės pagalbos sesijų. <p>Darbuotojams ir viešajam administravimui:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Parengtas praktiškas, konkretus ir greitai pritaikomas vadovas, kuriame numatyti įrankiai ir priemonės, kuriuos galima naudoti siekiant užkirsti kelią sunkumams darbo vietoje ir imtis veiksmų. ● Buvo atidaryta speciali telefono linija, teikianti psichologinės pagalbos konsultacijas. ● Leidinys „COVID-19: konkrečios priemonės, padedančios užkirsti kelią psichologinei rizikai darbo vietoje, ir pagalba darbuotojams bei žmonėms“. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Prancūzijos darbo kodekso L. 4121-1 straipsnis darbdaviui numato tam tikrų įpareigojimų. Darbdavys turi imtis būtinų priemonių apsaugoti darbuotojų fizinę ir psichikos sveikatą. Šios priemonės apima organizacijos prevencinius veiksmus, informavimą ir mokymą bei įgyvendinimą tinkamomis priemonėmis. Darbdavys privalo užtikrinti, kad jie būtų reguliariai atnaujinami. ● Bendras profesinės rizikos vertinimo dokumentas - privalomas įmonės dokumentas, kuriame kaupiami ir įforminami profesinės rizikos vertinimo rezultatai, įskaitant psichikos sveikatą.

Šalis	Šalies veiksmai COVID-19 poveikiui psichikos sveikatai sumažinti	Panašios priemonės (kaip Lietuvoje) siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai	Papildomos šalyje įgyvendinamos priemonės siekiant sumažinti neigiamą COVID-19 poveikį visuomenės psichikos sveikatai
		<ul style="list-style-type: none"> Vadovas „Kova su psichologiniu COVID-19 krizės poveikiu“, kuriame pateikti patarimai, kaip padėti sau, kaip koreguoti darbuotojų santykius ir darbo organizavimą ir kt. 	
Slovakija	<p>Slovakijos sveikatos apsaugos ministerija rengia psichikos sveikatos priežiūros reformą, kuri yra Vyriausybės programos dalis. Ministerijoje buvo įsteigtas Psichikos sveikatos departamentas. Rengiamasi įsteigti psichikos sveikatos centrus. Ministerija gerina paslaugų prieinamumą - remia dienos psichiatrijos stacionarus ir optimizuoja ambulatorinių psichologinį ir psichiatrinį tinklą.</p> <p>2021 m. vasario mėn. Slovakijos Vyriausybė įsteigė Psichikos sveikatos tarybą kaip nuolatinį patariamąjį organą, atliekantį koordinavimo, konsultavimo ir profesines užduotis psichikos sveikatos apsaugos ir skatinimo, psichikos sutrikimų prevencijos srityje, psichodiagnostikos, psichikos sutrikimų gydymo, psichikos sutrikimų turinčių pacientų priežiūros, psichikos sveikatos tyrimų, psichikos sveikatos specialistų mokymų, psichikos sveikatos politikos formavimo ir kokybės stebėjimo srityse.</p>		<p>Slovakijos prezidentas reguliariai atkreipia dėmesį į šią problemą, dalyvauja internetinėse diskusijose žiniasklaidoje, dalyvavo internetiniame renginyje, kuris supažindino visuomenę su psichikos sveikatos svarba pandemijos metu ir pateikė ekspertų patarimų ir rekomendacijų, kaip įveikti šį sunkų laikotarpį.</p> <p>Patarimų, įkvėpimų ir gerosios patirties, kaip suvaldyti stresą, pavyzdžių galima rasti interneto svetainėje "kas padės Slovakijai", kurioje taip pat galima naudotis nemokamais skambučiais ar internetiniais pokalbiais.</p> <p>Tyrimai rodo, kad kuo jaunesni žmonės, tuo sunkiau jiems susidoroti su pandemija. Buvo sukurtas jaunimo konsultavimo projektas – pasitikėjimo linija, teikianti nuolatinę psichologinę pagalbą visą parą visiems, kuriuos palietė pandemija.</p>
Slovėnija	<p>COVID-19 pandemijos pradžioje Slovėnijoje buvo įsteigta nacionalinė pagalbos ir informacijos apie šią ligą linija. Šios linijos operatoriai labai greitai atkreipė dėmesį į poreikį teikti specialias konsultacijas žmonėms, patiriantiems psichologinius simptomus (pvz., baimę, nerimą), susijusius su pandemija. Nacionalinis visuomenės sveikatos institutas (NIJZ) nustatė, kad sveikatos stiprinimo centrai yra tinkami teikti psichologinę paramą savo bendruomenės nariams per krizės telefono liniją. Tai buvo viešinama per įvairias žiniasklaidos priemones.</p>	<p>Slovėnijoje neseniai buvo paskelbtas viešas konkursas „Priemonės COVID-19 išplitimo kontrolei, pabrėžiant pažeidžiamas gyventojų grupes“.</p>	<p>Numatyta švelninti COVID-19 pandemijos poveikį gyventojų psichikos sveikatai; pagerinti sveikatos priežiūros sistemos veikimą krizės metu; skatinti sveiką gyvenimo būdą; stiprinti sveikatos ir socialinių specialistų, NVO aktyvistų ir kt. žinias ir įgūdžius.</p>
Suomija	<p>Dėl COVID-19 Socialinių reikalų ir sveikatos ministerija įgyvendinama daugelį projektų spartino Nacionalinės psichikos sveikatos strategijos ir Savižudybių prevencijos programos įgyvendinimą. Šiais projektais siekiama padidinti bendruomeninę gerovę gyvenamosiose vietovėse ir kasdienėje aplinkoje. Jie taip pat sustiprins psichikos sveikatos kompetenciją pagrindinėse savivaldybių tarnybose ir darbo vietose tarp darbuotojų ir vadovybės. Pastangos bus intensyvinamos, ypač tose vietovėse, kur pranešama apie aukštą mirtingumą dėl savižudybių.</p>		<p>Papildomos biudžeto lėšos (17,5 mln. EUR) buvo skirtos socialinės rūpybos tarnyboms, kurios padeda vaikams, jaunimui ir šeimoms susidoroti su kasdieniu gyvenimu per COVID-19 pandemiją. Tai apima lėšas psichikos sveikatos paslaugoms vaikams ir jaunimui. Tikslas yra užtikrinti pakankamas, veiksmingas ir savalaikes paslaugas tokiomis išskirtinėmis aplinkybėmis ir užkirsti kelią socialinėms problemoms.</p>

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal užsienio šalių aukščiausių audito institucijų pateiktą informaciją

Vertinimo ataskaitos
„COVID-19 pasekmių psichikos
sveikatai mažinimas“
4 priedas

Informacija apie priemonių įgyvendinimą

Skirtos/panaudotos lėšos, tūkst. eurų (lėšų šaltinis)	Vykdytojai	Įgyvendinimo rezultatas
Informacija apie 2020 m. planuotas ir įgyvendintas priemones		
1. Vykdyti mokymus dėl nuotolinio darbo organizavimo ir konsultacijų teikimo mokyklų ir pedagoginių psichologinių tarnybų / švietimo pagalbos tarnybų psichologams ir socialiniams pedagogams (16 val., 600 dalyvių)		
100 / 75,7 (VB) Nepanaudota 24,3 tūkst. Eur (24 proc.) dėl pirkimų metu tiekėjų pasiūlytų mažesnių kainų (grąžinta į valstybės biudžetą).	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Nacionalinė švietimo agentūra	2020 m. išmokyta 690 mokyklų ir pedagoginių psichologinių tarnybų / švietimo pagalbos tarnybų psichologų (218) ir socialinių pedagogų (472) nuotolinį darbo organizavimo ir konsultavimo klausimais.
2. Vykdyti mokymus ir supervizijas streso įveikos, perdegimo sindromo požymių atpažinimo ir įveikos temomis pedagoginių psichologinių tarnybų / švietimo pagalbos tarnybų ir mokyklų psichologams (16 val., 200 psichologų) ir socialiniams pedagogams (16 val., 200 socialinių pedagogų)		
80 / 53,9 (VB) Nepanaudota 26,1 tūkst. Eur (33 proc.) dėl pirkimų metu tiekėjų pasiūlytų mažesnių kainų (grąžinta į valstybės biudžetą).	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Nacionalinė švietimo agentūra	2020 m. išmokyti 443 ikimokyklinio ugdymo įstaigų, bendrojo ugdymo mokyklų, profesinio mokymo įstaigų ir pedagoginių psichologinių/švietimo pagalbos tarnybų psichologų (250) ir socialinių pedagogų (193) apie streso įveiką ir perdegimo sindromo atpažinimą.
3. Vykdyti supervizijas, skirtas aptarti atvejus, kai įvertinama ir padedama spręsti mokinio psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas bei traumas ir socialinių krizių įveikos temomis pedagoginių psichologinių tarnybų / švietimo pagalbos tarnybų ir mokyklų psichologams (16 val., 150 psichologų)		
30 / 30 (VB)	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Nacionalinė švietimo agentūra	2020 m. vyko 15 grupinių supervizijų ikimokyklinio ugdymo įstaigų, bendrojo ugdymo mokyklų, profesinio mokymo įstaigų ir pedagoginių psichologinių/švietimo pagalbos tarnybų psichologams (160), skirtų sudėtingiems konsultavimo, traumas ir krizių įveikos atvejams, profesiniams sunkumams aptarti.
4. Vykdyti supervizijas socialinių paslaugų srities darbuotojams bei tarpžinybinėms komandoms pagal socialinio darbo su tikslinėmis grupėmis (vaikais, jaunimu, šeimomis, globojamais vaikais) formas socialinių krizių atvejams aptarti (15 val., 360 dalyvių)		
72 / 71,25 (VB)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2020 m. 31-oje savivaldybėje buvo vykdomos supervizijos socialinių paslaugų srities darbuotojams bei tarpžinybinėms komandoms dirbančioms su tikslinėmis grupėmis (vaikais, jaunimu, šeimomis, vienišais asmenimis, globojamais vaikais ar suaugusiais) krizinių situacijų atvejams aptarti. Išmokyti 362 darbuotojai.
5. Stiprinti emocinę paramą, psichologinę, vaiko priežiūros konsultacinę pagalbą tėvams telefonu. Užtikrinti „Tėvų linijos“ veiklą, papildomai skatinti linijos plėtrą, ilginti konsultacijų valandas (psichologų konsultantų darbo apmokėjimas, komandos supervizijos, viešinimas). Bus suteikta daugiau konsultacijų valandų		
36 / 36 (VB)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Konkursą laimėjusiam nevyriausybinės organizacijos VŠĮ Paramos vaikams centras projektui „Tėvų linija“ 2020 m. buvo skirtos papildomos lėšos – 37 235 eurų (36 000 Eur iš veiksmų plano priemonei skirtų lėšų ir 1 235 Eur iš SADM lėšų). Skirtos papildomos lėšos įgalino projekto vykdytoją 2020 m. aptarnauti 7 proc. daugiau skambučių, nei 2019 m., nes buvo prailgintos „Tėvų linijos“ darbo valandos. 2019 m. „Tėvų linija“ atsiliepė į 43 proc. iš viso per 2019 m. gautų skambučių, o 2020 m. į 50 proc. iš viso per 2020 m. gautų skambučių.
6. Stiprinti emocinės paramos linijų techninę bazę – atnaujinti emocinės paramos linijų skambučių centro serverį. Atnaujinta įranga leis atnaujinti licencijas ir užtikrinti teikiamos emocinės paramos plėtrą bei emocinės paramos linijų veiklos stebėseną		
42 / 39,75 (VB)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2020 m. IV ketvirtį įvyko įrangos atnaujinimo viešieji pirkimai, atnaujinta visa reikiama skambučių centro serverio ir programinė įranga.
7. Teikti pagalbą psichologinių sunkumų patiriantiems mokiniams		
300 / 269,1 (VB) Panaudota 10 proc. mažiau lėšų nei planuota	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija	Švietimo įstaigų psichologai 2020 m. mokiniams suteikė per 33 766 val. individualių konsultacijų ir 122 grupines konsultacijas. Švietimo įstaigų psichologams buvo formuojamos (praplėstos) papildomos užduotys

Skirtos/panaudotos lėšos, tūkst. eurų (lėšų šaltinis)	Vykdytojai	Įgyvendinimo rezultatas
dėl psichologų trūkumo ugdymo įstaigose.		individualiam darbui su psichologinių sunkumų patiriančiais mokiniais ir už tai skiriamos priemokos nuo 20 iki 30 proc. atlyginimo iki dviejų mėnesių laikotarpiui. Buvo dirbama su tėvais, ikimokyklinio amžiaus vaikų emocijomis - vykdyti 5 projektai, teikta 14 rekomendacijų, parengta 12 informacinių pranešimų/priemonių vaikams kaip tvarkytis su nerimu, pandemijos įtaka psichikos sveikatai ir kt. Siekiant išsiaiškinti mokinių emocinės savijautos pokyčius buvo atliekami tyrimai apie mokinių emocinę savijautą dėl COVID-19 ir nuotolinio mokymo.
8. Steigti papildomus psichologų etatus savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose / švietimo pagalbos tarnybose ir mokyklose		
- / 1 341,54 (ES)	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Nacionalinė švietimo agentūra	ES projekto lėšomis 2020 m. papildomai buvo įsteigti 89,5 psichologų etatai ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose, pedagoginėse psichologinėse/ švietimo pagalbos tarnybose: 14 etatų pedagoginėse psichologinėse/ švietimo pagalbos tarnybose, likę 75,5 - ugdymo įstaigose. Psichologai teikė pagalbą mokiniams, mokytojams ir tėvams.
9. Vykdyti mokymus mokyklų bendruomenėms, kaip tinkamai reaguoti į krizinę situaciją, ją valdyti ir organizuoti pagalbos teikimą		
- / 5,8 (VB)	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Nacionalinė švietimo agentūra	2020 m. Nacionalinė švietimo agentūra organizavo nuotolinius mokymus, kuriuose dalyvavo 328 ugdymo įstaigų krizių valdymo komandų atstovai. Mokymus vykdė pedagoginių psichologinių tarnybų psichologai.
10. Mažinti asmens sveikatos priežiūros specialistams dėl psichikos ir elgesio sutrikimų taikomus licencijuojamos veiklos ribojimus		
- / -	Sveikatos apsaugos ministerija	Sveikatos apsaugos ministras 2020-07-24 pasirašė du įsakymus ⁴⁹ , kuriais atsisakoma psichikos ir elgesio sutrikimų kaip ligų, trukdančių verstis bendrąja slaugos praktika, akušerijos praktika, medicinos praktika, odontologijos praktika ar burnos priežiūros praktika, taip pat vykdyti vaistininko ar vaistininko padėjėjo (farmakotechniko) veiklą.
11. Stiprinti emocinės paramos teikimą arba nukreipimą į psichikos sveikatos specialistus vyresnio amžiaus asmenims		
- / -	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija	Socialinių ir sveikatos paslaugų organizatoriai, vykdytys vyresnio amžiaus vienišų asmenų lankomąją priežiūrą ar teikiantys paslaugas įstaigose, skatinami užtikrinti darbuotojų kompetencijas atpažįstant vyresnio amžiaus asmenų emocinius sunkumus, psichologines pagalbos poreikį: 1. Bendradarbiaujant su asociacija „Savarankiškas gyvenimas“, ministerija platino skrajutę, skatinančią savivaldybes, kaip socialinių paslaugų organizatorius, atkreipti dėmesį į vienišų senyvo amžiaus žmonių ir žmonių su negalia gyvenimo sąlygas karantino metu. 2. Karantino laikotarpiu savivaldybių socialiniams darbuotojams organizavo (pirko) papildomus mokymus, tema: „Socialinių darbuotojų kompetencijų stiprinimas dirbant su krizės paliestais asmenimis“. 3. Rengė rekomendacijas savivaldybių administracijoms dėl paslaugų teikimo karantino metu, siekiant, kad būtų užtikrinta paslaugų kokybė ir prieinamumas, atsižvelgiant į įvedamus (atšaukiamus) karantino ribojimus. 4. Socialinės globos įstaigų darbuotojams vyko mokymai įvairiomis socialinio darbo, vyresnio amžiaus asmenų psichikos sveikatos stiprinimo temomis. 5. Buvo organizuojami mokymai mobiliųjų komandų darbuotojams ir savanoriams, vykdančiams projektą „Integrali pagalba į namus“, orientuoti į pagalbos stiprinimą senyvo amžiaus žmonėms. Mokymuose dalyvavo 795 mobiliųjų komandų darbuotojai ir savanoriai.
Informacija apie 2020 m. planuotas įgyvendinti ir iš dalies įgyvendintas priemones		
1. Vykdyti mokymus Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos darbuotojams (6 val., 300 specialistų) ir socialiniams darbuotojams (6 val., 350 specialistų), kaip atpažinti depresijos, nerimo, priklausomybių ir savižudybių esminius požymius ir rekomenduoti gauti reikiamą pagalbą		

⁴⁹ Sveikatos apsaugos ministro 2020-07-24 įsakymas Nr. V-1722 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2016-07-20 įsakymo Nr. V-959 „Dėl Ligų, trukdančių vykdyti vaistininko ar vaistininko padėjėjo (farmakotechniko) profesines pareigas, sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“ ir Nr. V-1723 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010-08-12 įsakymo Nr. V-720 „Dėl Ligų, trukdančių verstis bendrąja slaugos praktika, akušerijos praktika, medicinos praktika, odontologijos praktika ar burnos priežiūros praktika, sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

Skirtos/panaudotos lėšos, tūkst. eurų (lėšų šaltinis)	Vykdytojai	Įgyvendinimo rezultatas
45 / 10,68 (VB) Panaudota 76 proc. mažiau lėšų nei planuota, nes mokymai Užimtumo tarnybos darbuotojams dėl karantino negalėjo būti vykdomi kontaktiniu būdu, o nuotolinis nenumatytas sutartyje	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2020 m. Užimtumo tarnybos darbuotojams (302) vyko nuotoliniai mokymai, skirti atpažinti depresijos, nerimo, priklausomybių ir savižudybių esminius požymius ir rekomenduoti gauti reikiamą pagalbą. Buvo parengtos socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo mokymų paslaugų pirkimo techninės specifikacijos, paskelbti mokymai ir nupirktos socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo mokymų paslaugos ir planuojama išmokyti 350 darbuotojų. Tačiau SADM nurodė, kad buvo mokyti tik 228 specialistai, kadangi nuo 2020-11-07 iki metų pabaigos nebuvo galimybės vykdyti kontaktinių mokymų dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo bei įvesto karantino, šalyje, o nuotolinis mokymas sutartyse nebuvo numatytas, taip pat daug darbuotojų sirgo arba buvo saviizoliacijoje ir negalėjo mokymuose dalyvauti, kadangi reikėjo dirbti padidintu krūviu, numatytas išmokyti asmenų skaičius nebuvo pasiektas.
2. Informuoti asmenis, dirbančius ar dirbusius priešakinėse linijose COVID-19 pandemijos metu, bei asmenis, patyrusius sunkios formos COVID-19 ligą, ir jų artimuosius apie psichosocialinės pagalbos galimybes		
- / -	Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	SAM raštu kreipėsi į visas asmens sveikatos priežiūros įstaigas, su prašymu išplatinti darbuotojams informaciją apie prieinamas psichologinės pagalbos ir emocinės paramos galimybes ir leidinį „Medicinos personalo psichikos sveikata COVID-19 pandemijos metu“. Kartu buvo pridėta reikalinga informacija ir priemonės (lankstinukai, „Medicinos personalo psichikos sveikata COVID-19 pandemijos metu“ leidinys, plakatai). Taip pat SAM skatino Visuomenės sveikatos biurus nepanaudotas psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugas prioriteto tvarka skirti asmens sveikatos priežiūros įstaigų, vaikų globos namų bei socialinės globos namų darbuotojams, nes išaugo jų darbo krūvis ir didėja patiriama psichologinė įtampa. Tačiau SAM nesiėmė priemonių, skirtų informuoti tikslią grupę asmenų, patyrusių sunkios formos COVID-19 ligą, ir jų artimųjų apie psichosocialinės pagalbos platformą www.pagalbasau.lt , sudarytos sąlygos informaciją apie psichologinę pagalbą gauti didžiajai daliai visuomenės (kuri turi įgūdžius naudotis internetu), tačiau auditorių nuomone, tikslinei grupei, patyrusiai didelę tiesioginę COVID-19 žalą, informaciją apie pagalbos galimybes efektyviau būtų teikti proaktyviai, kad šiuos žmones ji tikrai pasiektų ir kad būtų išvengta neigiamų pasekmių jų psichikos sveikatai.
Informacija apie 2020–2021 m. planuotas įgyvendinti ir įgyvendintas priemones		
1. Plėtoti visuomenės psichikos sveikatos (stiprinimo ir prevencijos) paslaugas gyventojams visuomenės sveikatos biuruose		
2020 m.: 1 000 / 922,03 (VB)	Sveikatos apsaugos ministerija	Visuomenės sveikatos biuruose (VSB) plėtosios nemokamos psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugos gyventojams. Per 2020 m. visi (48) VSB paslaugas suteikė 14 212 asmenims (40 057 val.). 89 proc. asmenų, užpildžiusių anketas apie patenkinimą paslaugomis, labai patenkinti arba patenkinti paslaugomis.
2021 m.: 1 300 (VB)		Visuomenės psichikos sveikatos paslaugos biuruose gyventojams buvo teikiamos ir iki COVID-19 pandemijos (42 biure iš 45). Tačiau pandemijos metu šios paslaugos praplėtos didesniu kiekiu individualių psichologų paslaugų („žemo slenksčio“), ir grupinių užsiėmimų, skirtų emocinei gerovei kurti, nes tam 2020–2021 m. skirtas papildomas finansavimas ir biurai galėjo pirkti paslaugas ar įsisteigti papildomus psichologų etatus. Biuruose psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugos pagal plano priemonę 2020 m. dažniausiai buvo perkamos iš išorės tiekėjų (44 iš 45 atsakiusiųjų biurų), 2021 m. paslaugas pirkė 39 biurai (87 proc.). 2021 m. paslaugų nepirkusiuose biuruose paslaugas teikė darbuotojas, įdarbintas pradėjus vykdyti priemonę priemonės vykdymo laikotarpiui. Problemos, su kuriomis susidūrė VSB inicijuodami, organizuodami ir koordinuodami paslaugas gyventojams: sudėtinga rasti paslaugas teikiančius darbuotojus (psichologų ir priklausomybių specialistų trūkumas); sunku buvo sutelkti žmones į grupinius užsiėmimus vykdomus nuotoliniu būdu; labai išaugęs darbo krūvis VSB darbuotojams, trūksta žmogiškųjų išteklių; dideli psichologų paslaugų įkainiai, psichologai nesutinka dirbti už siūlomas mažesnes pinigų sumas, vykdant pirkimus nepateikia pasiūlymų, trūksta kvalifikacinius reikalavimus atitinkančių specialistų; užsitęsusių viešųjų pirkimų procedūros dėl paslaugų pirkimo; per trumpi terminai nustatyti kiekiui paslaugų suteikti; žmonių baimė kreiptis individualios pagalbos.
2. Vykdyti mokymus, kaip atpažinti ir gydyti depresijos, nerimo ir nemigos sutrikimus, pagal galimybes taikant nemedikamentinį gydymą (6 val., 600 šeimos gydytojų kasmet)		

Skirtos/panaudotos lėšos, tūkst. eurų (lėšų šaltinis)	Vykdytojai	Įgyvendinimo rezultatas
2020 m. - / 25,4 (VB)	Sveikatos apsaugos ministerija	2020 m. išmokyti 600 šeimos gydytojų, kaip atpažinti ir gydyti depresijos, nerimo ir nemigos sutrikimus, pagal galimybes taikant nemedikamentinį gydymą.
3. Įteisinti ir išplėtoti nuotolinį psichikos sveikatos specialistų (psichiatrų, psichoterapeutų ir (ar) psichologų) konsultavimą teikiant įprastines (ne karantino laikotarpio) paslaugas		
- / -	Sveikatos apsaugos ministerija	Sveikatos apsaugos ministro 2020-11-10 įsakymu Nr. V-2575 įteisintos nuotolinės konsultavimo paslaugos. Įsakyme taip pat numatytos nuotoliniu būdu teikiamų paslaugų sąlygos: apmokėjimas už paslaugas vykdomas įprastine tvarka (PSDF lėšomis), medicinos psichologo ir gydytojo psichiatro pirminiame lygyje paslaugos apmokamos pagal nustatytą metinę bazinę kainą už gyventoją, įrašytą į asmens sveikatos priežiūros įstaigos sąrašą.
4. Informuoti gyventojus, siekiant paskatinti juos atpažinti emocinius sunkumus ir kreiptis pagalbos		
- / 20 (VB)	Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	SAM kartu su SADM pasitelkiant ekspertus įsteigė nacionalinė emocinės pagalbos platformą www.pagalbasau.lt , pritaikytą COVID-19 krizei. Svetainėje pateikiama naujausia informacija apie psichikos sveikatos palaikymą pandemijos metu (rekomendacijos atskiroms visuomenės grupėms – vaikams, paaugliams, suaugusiesiems, senjorams, taip pat tėvams, mokytojams, vadovams, medicinos darbuotojams, psichologams, socialiniams darbuotojams ir kt.), galimus pagalbos šaltinius (psichikos sveikatos centrai, pagalbos linijos ir kiti sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai, skaitmeniniai psichikos sveikatos sprendimai), pagrindinius aktualius psichikos sutrikimus. Platforma viešinama: per SAM kanalus (pranešimai spaudai, spaudos konferencija pristatant platformą, pranešimai <i>facebook</i> paskyroje, informacija rodoma specialiai įrengtame informaciniame ekrane prie įėjimo į ministeriją); Google paieškoje pagal tam tikrus raktažodžius (pvz. nerimas, nemiga, pagalba sau) svetainės nuoroda parodoma paieškos viršuje; per socialinius tinkus ir Delfi.lt – <i>banerinė</i> reklama; platinant stacionarinėms įstaigoms (ligoninėms) plakatą kaip rūpintis psichikos sveikata pandemijos metu (plakate patalpinta reklama). Įvardintais būdais sudarytos sąlygos, jog informacija apie svetainę pasiektų didžiąją dalį visuomenės, kuri turi įgūdžius naudotis internetu. Komunikacijos kampanija, siekiant vystyti gyventojų psichikos sveikatos raštingumą yra įtraukta į Vyriausybės programos įgyvendinimo veiksmų planą („Parengti ir patvirtinti Psichikos sveikatos stiprinimo ir visuomenės raštingumo psichikos sveikatos srityje didinimo veiksmų planą ir įgyvendinti bendruomenėms įgalinti, savitarpio pagalbai skatinti ir ilgalaikei viešosios komunikacijos kampanijai vykdyti skirtas priemones“) įgyvendinimo terminas iki 2023 m. II ketv. Ministerija informavo, kad konkrečios komunikacijos veiklos planuojamos pradėti jau šiais metais.
5. Išmokyti su mokiniais dirbančius specialistus kuo anksčiau atpažinti galimų psichikos sutrikimų esminius požymius ir rekomenduoti gauti reikalingą pagalbą		
- / -	Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija	Parengta nuotolinė 8 valandų trukmės mokymų programa, skirta mokyklos darbuotojų raštingumui psichikos sveikatos srityje didinti. Mokymų programa prieinama visiems mokyklų darbuotojams interneto svetainėje https://sskc.mokymuportalas.lt/ . Siekiant platesnės informacijos apie mokymus sklaidos, kad mokymai pasiektų kuo daugiau mokyklų darbuotojų, nuoroda į mokymus patalpinta ir www.pagalbasau.lt . Programą kūrė Kurk Lietuvai projekto dalyviai. Programa apima tokias temas kaip: kodėl mokytojui reikia žinių apie vaikų ir paauglių psichikos sveikatą, nuo ko priklauso vaiko ir paauglio psichikos sveikata, vaikų psichologiniai ypatumai ir psichikos sveikata, emocinės patirtys ir krizės paauglystėje, paaugliai ir jų elgesys, vaikų ir paauglių psichikos sveikatai palanki aplinka, mano psichikos sveikata, kaip padėti sau. Mokymų programa taip pat integruota į mokyklose vykdomus mokyklų darbuotojų kompetencijos psichikos sveikatos srityje didinimo mokymus, kuriuose kasmet sudalyvauja apie 1000 dalyvių.
Informacija apie 2020–2021 m. planuotas įgyvendinti ir 2020 m. jau pradėtas įgyvendinti priemones		
1. Išbandyti ir išplėtoti mobiliųjų komandų paslaugas, užtikrinant neatidėliotiną ir skubią psichologinę pagalbą bendruomenėje nutikus krizei, galinčiai turėti neigiamų pasekmių psichikos sveikatai		
2020 m.: 220/74,6(VB) Panaudota 66 proc. mažiau nei planuota, nes paslaugos nebuvo diegiamos visoje šalyje.	Sveikatos apsaugos ministerija	Nuspręsta paslaugų pradžioje nediegti iškart visoje šalyje o pilotuoti tik 2 apskrityse - Vilniaus ir Kauno. Toks variantas pasirinktas atsižvelgiant į projekto įgyvendinimo greičio poreikį (lėšos skirtos birželio mėn., paslaugos turėjo būti pradėtos teikti jau rugsėjo mėn.). Paslaugos teikiamos Vilniaus apskrityje (Vilniaus m., Elektrėnų, Vilniaus r., Šalčininkų r., Širvintų r., Švenčionių r., Trakų r., Ukmergės r. savivaldybėse) ir Kauno apskrityje (Kauno m. Birštono, Kauno r., Kėdainių r., Kaišiadorių r., Jonavos r., Prienų r. ir Raseinių r. savivaldybėse).
2021 m.: 650 (VB)		

Skirtos/panaudotos lėšos, tūkst. eurų (lėšų šaltinis)	Vykdytojai	Įgyvendinimo rezultatas
		Iki 2021 m. vasario pab. paslaugas teikė VŠĮ Krizių įveikimo centras. 2020 m. spalio–sausio mėn. vyкта į 74 atvejus, paslaugas gavo 164 tiesioginiai gavėjai. Pilotiniam projektui pasiteisinus, nuspręsta plėsti šių paslaugų teikimą. Rengiamas Psichologinių krizių valdymo paslaugų organizavimo tvarkos aprašas, kuriame reglamentuojamas mobilių komandų paslaugos teikimo organizavimas.
		2. Vykdyti mokymus, kaip atpažinti psichologinę traumą ir adaptacijos sutrikimus (4 val.), bei atlikti psichotraumatologinį psichologinį įvertinimą ir teikti specializuotą psichologinę pagalbą asmenims, turintiems potrauminio streso sutrikimų (16 val. ir supervizijos, iš viso 400 psichologų)
2020 m. - / 20,6 (VB) 2021 m. -	Sveikatos apsaugos ministerija	2020 m. išmokyti 313 specialistų atpažinti psichologinę traumą ir adaptacijos sutrikimus, atlikti psichotraumatologinį psichologinį įvertinimą ir teikti specializuotą psichologinę pagalbą asmenims, turintiems potrauminio streso sutrikimų. Specialistai toliau mokomi 2021 m. (planuojama panaudoti 21 000 Eur valstybės biudžeto lėšų).
		3. Vykdyti mokymus ir supervizijas, kaip atpažinti savižudybės grėsmę ir suteikti pirmąją emocinę pagalbą (16 val., iš viso 1 000 specialistų)
2020 m.: - / vykdė VSB iš bendrų asignavimų 2021 m.: -	Sveikatos apsaugos ministerija	2020 m. pagal ASIST (kaip atpažinti savižudybės riziką ir suteikti pirmąją emocinę paramą) mokymų programą buvo išmokyti 977 asmenys. Specialistai toliau mokomi 2021 m.
		4. Vykdyti psichiatrų, psichoterapeutų ir (ar) psichologų mokymus ir (ar) supervizijas, kaip teikti konsultavimo paslaugas pacientams nuotoliniu būdu (iš viso 600 specialistų)
2020 m.: - / 18,8 (VB) 2021 m.: -	Sveikatos apsaugos ministerija	2020 m. išmokyti 337 specialistai (psichiatrai, psichoterapeutai, psichologai, socialiniai darbuotojai (atvejo vadybininkai) kaip teikti konsultavimo paslaugas pacientams nuotoliniu būdu. Specialistai toliau mokomi 2021 m.
		5. Plėtoti emocinės paramos vyresnio amžiaus žmonėms paslaugų teikimą telefonu. Teikti kokybiškas emocinės paramos senjorams telefonu paslaugas, iš dalies finansuoti psichologų konsultacijų, savanorių parengimo išlaidas. Bus atsiliepiama į daugiau skambučių, sustiprinta konsultuojančių savanorių, psichologų komanda
2020 m.: 120 / 118,3 (VB) 2021 m.: 140 (VB)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Konkurso būdu atrinktas M. Čiuželio labdaros ir paramos fondo projektas „Sidabrinė linija“: emocinė psichologinė pagalba telefonu vyresnio amžiaus žmonėms“. Įgyvendinant projektą buvo gauti 2706 skambučiai, atsiliepta į 2656 skambučius (98 proc.). Konsultacinių skambučių skaičius – 2126. Organizuoti reguliarius 5154 draugystės pokalbiai 757 pašnekovų poroms, trukę 2 860 val. ir vykę bent kartą per savaitę tuo pačiu laiku su tuo pačiu savanoriu. Užregistruoti 399 nauji pašnekovai, kuriems suteikta emocinė psichologinė pagalba ir/ar pristatytas bendramintis draugystės pokalbiams telefonu. Organizuotas 426 savanorių darbas su senjorais. Užregistruota 212 naujų savanorių, iš kurių 36 savanoriai po įvadinių mokymų įsitraukė į reguliarius pokalbius su jiems priskirtais senjorais. Siekiant didinti emocinės psichologinės ir informacinės pagalbos žinomumą, pagaminta ir išplatinta 2000 vnt. skrajučių tikslinei auditorijai – vyresnio amžiaus žmonėms. Spaudos leidiniuose publikuota 16 straipsnių, pristatančių „Sidabrinės linijos“ emocinę psichologinę pagalbą telefonu, interneto portaluose publikuota 155 straipsniai, pristatantys emocinę psichologinę pagalbą telefonu. Sukurta radijo reklama, ištransliuota LRT radijuje (53 reklamos) ir regioninėse radijo stotyse (624 reklamos).
		6. Plėtoti emocinės paramos linijų susirašinėjimo internetu (angl. chat) sistemą. Didinti konsultavimo valandų skaičių ir plėtoti paslaugos organizavimo priemones (savanorių koordinavimas, administravimas, psichologų konsultacijos). Pokalbių internetu bus padidinta: Vaikų linijoje: nuo 60 val. iki 260 val./mėn.; Jaunimo linijoje: nuo 96 val. iki 288 val./mėn.; Pagalbos moterims linijoje: nuo 48 val. iki 84 val./mėn.
2020 m.: 60 / 60 (VB) 2021 m.: 140 (VB)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2020 m. buvo skirtas papildomas finansavimas (60 tūkst. VB lėšų) Lietuvos emocinės paramos tarnybų asociacijai (LEPTA). Už šias lėšas organizacija plėtojo emocinės paramos linijų susirašinėjimo internetu (angl. chat) sistemą: <ul style="list-style-type: none"> ● Per 2020 m. chat'o budėjimai „Vaikų linijoje“ III ketv. – 833 val. (vidutiniškai 277,66 val./mėn.), IV ketv. – 792 val. (vidutiniškai 264 val./mėn.). Iš viso per 2020 m. II pusr. 1625 val. (vidutiniškai 270,8 val./mėn., t. y. 10,8 val. daugiau, nei buvo planuota padidinti); ● Per 2020 m. chat'o budėjimai „Jaunimo linijoje“ III ketv. – 1040 val. (vidutiniškai 346,66 val./mėn.), IV ketv. – 1092 val. (vidutiniškai 364 val./mėn.). Iš viso per 2020 m. II pusr. 2132 val. (vidutiniškai 355,3 val./mėn. t. y. 67,3 val. daugiau, nei buvo planuota); ● Per 2020 m. chat'o budėjimai „Pagalbos moterims linijoje“ III ketv. – 156 val. (vidutiniškai 52 val./mėn.), IV ketv. – 276 val. (vidutiniškai 92 val./mėn.). Iš viso per 2020 m. II pusr. 432 val. (vidutiniškai 72 val./mėn., t. y. 12 val. mažiau, nei buvo planuota)
		Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2020-12-30 įsakymu Nr. 2V-247(1.4) buvo skirtas finansavimas

Skirtos/panaudotos lėšos, tūkst. eurų (lėšų šaltinis)	Vykdytojai	Įgyvendinimo rezultatas
		2021-iems metams Lietuvos emocinės paramos tarnybų asociacijai (LEPTA), pagal kurį ji įsipareigojo toliau plėtoti emocinės paramos linijų susirašinėjimo internetu (angl. <i>chat</i>) sistemą.
7. Sukurti bendrąją liniją ir stiprinti pokalbių internetu (angl. <i>chat</i>) sistemą Specializuotos pagalbos centruose. Stiprinti psichosocialinę pagalbą smurto artimoje aplinkoje aukoms, diegti bendrąją pagalbos telefonu numerį (800) ir interneto pokalbių programą. Bus įdiegtas papildomas, klientams patogesnis konsultavimo būdas, didesnis smurto artimoje aplinkoje aukoms teikiamų konsultacijų skaičius		
2020 m.: 15 / 15 (VB) 2021 m.: 30 (VB)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2020 m. specializuotos pagalbos centruose įdiegta tiesioginio internetinio pokalbio „Chat“ programa, išbandyta ir pradėta naudoti. Konsultuojama kiekvieną darbo dieną nuo 9.00 iki 17.00 val. Taip pat 2020 m. lapkričio mėn. specializuotos pagalbos centrai įdiegė dar vieną pagalbos priemonę – vieną specializuotos pagalbos centrų telefonų numerį 8 700 55516, veikiančią I–IV 13–16 val. Paskambinusieji šiuo lengvai įsimenamu numeriu operatyviai nukreipiami į jų vietovę aptarnaujantį centrą.
8. Stiprinti konsultacines psichologines, psichoterapines, teisines, edukacines paslaugas telefonu (nuotoliniu būdu) vyrams, išgyvenantiems su COVID-19 pandemijos poveikiu susijusias ekonomines, socialines ir asmenines krizes		
2020 m.: 40 / 36,9 (VB) 2021 m.: 80 (VB)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Atrinktos trys finansuotinos NVO ir jų projektai. Šiuo metu, įgyvendinat priemonę veiklą vykdo dvi naujos pagalbos vyrams linijos: „Nelik vienas“ ir „Vyrų linija“, kur pagalbą nuotoliniu būdu teikia specialistai ir savanoriai. Per tris mėnesius nuo linijų veikimo pradžios viso: gautų skambučių skaičius - 604, suteiktų konsultacijų skaičius - 589 (98 proc.). Priemonei įgyvendinti 2020 m. panaudota 36 900 Eur valstybės biudžeto lėšų (liko nepanaudota 7,8 proc. 2020 m. numatytų lėšų (40 000 Eur). 2021 m. planuojama skirti 80 000 Eur valstybės biudžeto lėšų. Taip pat, sukurtos ir veikia dvi naujos internetinės svetainės: „Nelik vienas“: https://nelikvienas.lt/ „Vyrų linija“: https://www.vyruLinija.lt/ .
9. Įgyvendinti „Socialinio recepto“ iniciatyvą		
2020 m.: - / - 2021 m.: -	Sveikatos apsaugos ministerija	Organizacija „Kurk Lietuvai“ bendradarbiaujant su SAM ir Kultūros ministerija sukūrė Socialinio recepto modelį/ iniciatyvą Lietuvai. Šio projekto tikslas didinti vyresnio amžiaus žmonių ir negalią turinčių žmonių socialinę integraciją, remiantis efektyviomis kultūros ir sveikatos sektorių bendradarbiavimo formomis. Šeimos gydytojo komandos jį besikreipiančiam socialinių, emocinių ir kitų psichosocialinių sunkumų turinčiam pacientui konsultacijos metu skiriamas nukreipimas į Socialinį konsultantą ir/ar į bendruomenėje vykdomas Socialinio recepto paslaugas: nemokamas fizinio aktyvumo, kultūrinės ir kūrybinės, savanorystės, mokymosi visą gyvenimą veiklos, savitarpio paramos, sveikos gyvensenos lavinimo grupės ir kitas laisvalaikio veiklas.
10. Steigti papildomus socialinių pedagogų etatus savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose / švietimo pagalbos tarnybose		
2020 m.: - / 18,5 2021 m.: -	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Nacionalinė švietimo agentūra	ES projekto lėšomis papildomai buvo įsteigti 2 Socialinių pedagogų etatai metodiniuose centruose, kuriuose pagalba buvo teikiama specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, jų mokytojams ir tėvams. ŠMSM pateikė informaciją, kad įsteigti tik 2 socialinių pedagogų etatai iš planuotų 18 (apimant ir 2021 m.), nes nebuvo surasta specialistų, norinčių dirbti šį darbą. Ministerijos nuomone, viena iš galimų tokios situacijos priežasčių – per maži atlyginimai (pvz.: mokyklose socialinių pedagogų atlyginimų koeficientai yra didesni). 2021 m. toliau planuojama steigti papildomus socialinių pedagogų etatus savivaldybių pedagoginėse psichologinėse tarnybose / švietimo pagalbos tarnybose.
Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal SAM, SADM ir ŠMSM duomenis		

NAUDINGI • VERTINAMI • ATPAŽĪSTAMI